

Amser

Verenigingsblad van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe
Jaargang 63, nummer 1, april 2025

Anser

Verenigingsblad van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe.
Jaargang 63, nummer 1, april 2025.

De vereniging is opgericht op 17 november 1961 met als doel de bescherming van de vogels en hun leefgebieden op de Noord-Veluwe, in de ruimste zin des woords.

Ledenadministratie en contributie

Opgave nieuwe leden en donateurs bij de secretaris. Opzegging lidmaatschap vóór 1 november bij de secretaris.

De contributie is voor leden € 25,- per jaar en voor donateurs (rechtspersonen) minimaal € 50,- per jaar.

Jeugdleden tot 16 jaar betalen € 8,- per jaar. Leden en donateurs ontvangen gratis ons verenigingsblad Anser.

Huisgenootleden betalen € 12,50 per jaar en ontvangen geen (extra) Anser.

De contributie dient aan het begin van het nieuwe jaar te worden voldaan op bankrekening: NL08 TRIO 0379478153 t.n.v. 'Vogelbeschermingswacht'. U ontvangt hiervoor van onze penningmeester een nota per mail.

Het lidmaatschap van nieuwe leden gaat pas in na ontvangst van de contributie.

Bestuur

- * Voorzitter: Louw den Besten, Bergakkerweg 28D, 8071 CE Nunspeet, email: voorzitter@vbwnoordveluwe.nl, tel. 0341-257382.
- * Secretaris: Dik Bos, Douglaslaan 1, 3843 BZ Harderwijk, email: secretaris@vbwnoordveluwe.nl, tel. 06-20502568.
- * Penningmeester: Otto Pellegrom, Mastmeen 53, 3844 KE Harderwijk, e-mail: penningmeester@vbwnoordveluwe.nl, tel. 06-50261849.
- * Lid: Henri Heussen, Krommekamp 306, 3848 DW Harderwijk, email: hheussen@solcon.nl, tel. 0341-428217.
- * Lid: Frans Deuring, Schippersmeen 25, 3844 CK Harderwijk, email: fransdeuring@hotmail.com, tel. 0341-424817.
- * Lid: Frida Hengeveld, Ellestraat 49a, 8081 GD Elburg, email: fridahengeveld@gmail.com, tel. 06-51344514.

Redactie Anser

- * Roel Pannekoek, Clarendallaan 20, 3841 DG Harderwijk, email: rgpannekoek@gmail.com, tel.: 06-42940159.
- * Benno van den Hoek, Schokkerstraat 43, 8081 KL Elburg, email: bennovdhoek@hotmail.com, tel.: 06-12192978.

Contactpersonen

- * Waarnemingen – Benno van den Hoek, regio-admin: vbwnoordveluwe.waarneming.nl.
- * Webmasters – Peter Kamphuis & Roel Pannekoek: www.vbwnoordveluwe.nl
- * Natuurbeschermingswerkgroep VBW – Erik Duvekot, Vollenhovemeen 15, 3844 NC Harderwijk, tel.: 06-51613357, email: erikduv@gmail.com.
- * Boerenzwaluwen (Stichting Hirundo) – Bennie van den Brink, Bovenstraatweg 17, 8096 PC Oldebroek, tel. 0525-621347, email: zwaluwbrink@hotmail.com en www.boerenzwaluw.nl.
- * Wetlandwacht Veluwerandmeren – Geert Jan Prins, De Hagen 8, 8096 MB Oldebroek, tel. 06-52646700, email: prins@will2sustain.com.
- * Gierzwaluwbescherming en voorlichting – Jaap Schröder.
- * Huis- en Oeverzwaluwen – Roel Pannekoek.

Kopij voor Anser

Zenden via e-mail aan de redactie vóór de hieronder genoemde datum. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen en behoudt zich het recht voor bijdragen niet te plaatsen of aan te passen. Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.

De redactie dankt alle fotograferende leden voor het belangeloos beschikbaar stellen van hun foto's voor deze Anser.

Anser wordt opgemaakt via de software van Editoo en geprint in de drukkerij van Editoo in Veenendaal.

Sluitingsdatum kopij Anser 2: 15 juni 2025.

Omslag: Torenvalken, tekening Ruud Weenink.

Van het bestuur

© Ermelose Heide (foto: Roel Pannekoek).

Terwijl ik begin februari dit stukje schrijf schijnt de zon en vriest het. Een welkome opsteker na al die mistige sombere dagen. Gisteren erop uit, zon!, naar de Ermelose heide. Jeetje, bijna meer loslopende honden dan mensen. Dat mag in bepaalde perioden van het jaar op wisselende tijden. Maar honden kunnen niet lezen en hun baasjes klaarblijkelijk ook niet. Spreek je dan de baasjes hierop aan? Dat doe ik wel eens, met wisselend succes. Ook de welkome tip van een lid gedeeld tijdens een lezingenavond: “zeg dat je de BOA net bent tegengekomen en dat een boete zo’n € 90,- is”, maakte laatst bij het natuurgebied Veluwemeerkust geen enkele indruk. Antwoord: “Oh, dan betaal ik die boete wel”. Tja, lastig..... En nee, ik heb echt geen hekel aan honden. De meeste zijn speels en vrolijk.

Hoe kom ik hier nu op? Deze verschillende belangen raken de kern van onze vereniging. Uit de leden enquête bleek ‘Bescherming’ en ‘Samen genieten’ het hoogste te scoren bij de vraag: “Wat vind je het meest waardevol aan je lidmaatschap bij de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe?”. Ook de hondenbezitter is ‘samen aan het genieten’. Dialoog is dus blijvend nodig.

Terug naar de enquête: 59 van de 200 (huisgenoot) leden hebben deze ingevuld, een prachtige respons van 30%. Ook de vele opmerkingen/suggesties bij de open vragen hebben ons veel inzicht gegeven in wat er leeft binnen de vereniging. Hartelijk dank hiervoor! Nieuwsgierig geworden? Nog even geduld. Op de komende Algemene ledenvergadering (wo. 9 april) zullen de resultaten en de voorstellen worden besproken. Wij zien jullie daar graag!

Henri Heussen

Bestuursmededelingen

Algemene ledenvergadering - wo. 9 april 2025

Omdat de Anser mogelijk niet op tijd voor de Algemene ledenvergadering van 9 april a.s. kon verschijnen zijn de stukken al per mail of post bezorgd. Voor de volledigheid is iets verderop in deze Anser het verslag van de ledenvergadering van vorig jaar opgenomen.

Lezingen

Woensdag 9 April: Algemene ledenvergadering, met na afloop lezing door ons gewaardeerde lid Bennie van den Brink: "Vogels van ver weg en dichtbij"

Bennie neemt ons deze avond mee naar diverse locaties in Afrika. Hij heeft daar Kenia, Zambia en Namibië bezocht en laat ons een selectie zien van de foto's die hij daar op zijn reizen heeft gemaakt. Maar zijn belangstelling gaat ook zeker uit naar onze eigen omgeving dus daar laat hij ook een selectie van zien. Het wordt de laatste keer dat hij een lezing verzorgt. Maak dus gebruik van deze laatste kans.

© Oproep van 'zijn Boertjes' om deze lezing zeker te gaan zien (foto: Bennie van den Brink).

Locatie: De Kiekmore, Tesselschadelaan 1 te Harderwijk.
Aanvang: 20.00 uur. De toegang is gratis, maar een vrijwillige bijdrage is gewenst.

Excursies

Zaterdag 19 april - Excursie naar Binnenveldse Hooilanden en Blauwe Kamer (Gelderland/Utrecht)

Het Binnenveld is een uniek beekdal, blauwgrasland, ontstaan aan het einde van de ijstijd tussen de Utrechtse Heuvelrug en de Gelderse Veluwe. Het dal bestond uit drassig land met veel water. Een ideale plek voor veenontwikkeling met soorten zoals geel schorpioenmos die

© Excursie door de Blauwe Kamer in mei 2022 (foto: Roel Pannekoek).

thuishoren op nat en botanisch grasland. In de 19e en 20e eeuw zijn de percelen voor agrarische productie ontwaterd. Met diverse maatregelen wordt de kwetsbare natuur in dit Natura 2000 gebied hersteld. Samen met de gebieden op de Binnenveldse Hooilanden in Gelderland, waar de werkzaamheden inmiddels zijn afgerond, vormen ze een aaneengesloten natuurgebied van soortenrijke graslanden op vochtige veengrond. De Coöperatie Binnenveldse Hooilanden, Staatsbosbeheer en Stichting Mooi Binnenveld beheren nu samen het nieuwe natuurgebied. In het voorjaar zijn er grote aantallen weidevogels en vogels van moeraslanden te zien. Er is een uitkijktoren en een rondwandeling van 6 km geeft een goed zicht op het gebied.

<https://www.gelderland.nl/themas/natuur/gelderse-natuurgebieden/binnenveldse-hooilanden>

<https://www.birdingplaces.eu/nl/birdingplaces/netherlands/binnenveldse-hooilanden>

Het natuurgebied de Blauwe Kamer ligt onderaan de Grebbeberg, aan de Wageningse kant. Het water van de Neder-Rijn heeft er vrij spel. De dynamiek van de rivier zorgt voor hoogteverschillen en trekt bijzondere planten en dieren aan. Bloemrijke vegetaties geven de Blauwe Kamer kleur. Op diverse plaatsen groeit wilgenbos en zijn moerassen ontstaan. Een van de wilgenbossen herbergt een grote kolonie Lepelaars, een van de ruim 70 soorten broedvogels die het gebied rijk is. Ook hier is een vogelkijkhut (met uitzicht op de Lepelaars) en is een rondwandeling mogelijk.

<https://www.utrechtslandschap.nl/gebied/natuur/blauwe-kamer>

De excursie duurt de hele dag. We beginnen bij de Binnenveldse Hooilanden, daarna gaan we naar de Blauwe Kamer. Is er nog tijd over dan is een wandeling in de uiterwaarden bij Wageningen ook zeer de moeite waard. Je kunt je voor deze excursie opgeven bij Henri Heussen (hheussen@solcon.nl of 06-18251720). Graag ook doorgeven: a) of je kan chaufferen; b) je telefoonnummer.

Zaterdag 10 mei – Excursie naar de Marker Wadden

Voor deze excursie is eerder informatie verstrekt en is de reservering bij Natuurmonumenten vastgelegd voor de leden die zich hebben aangemeld. Indien je aan wil sluiten kan dat door zelf alsnog een reservering te regelen bij Natuurmonumenten. Voor vragen kan contact worden opgenomen met Dik Bos (secretaris@vbwnoordveluwe.nl of 06-20502568).

Zaterdag 31 mei – Fietsexcursie naar Delta Schuitenbeek en Nekkeveld

Deze locaties zijn zeer populair bij vele vogelaars. Vanuit het hele land komt men om hier de vele water- en weidevogels te zien. In de rietkragen van Delta Schuitenbeek zijn vele rietvogels te horen en te zien. De laatste jaren heeft er zelfs een paartje Woudaap jongen grootgebracht en laat de Roerdomp zich soms zien. De plasdrasgebieden aan de andere kant van de dijk zijn zeer geliefd bij o.a. broedende Kluten. De nabijgelegen Arkemheerpolder is een van de beste weidevogelgebieden van Nederland. Kieviten, Grutto's en Veldleeuweriken zijn daar nog in mooie aantallen te horen en zien. Ook maak je kans op een Slechtvalk en Zeearend. Door de Arkemheerpolder loopt een weg genaamd Nekkeveld. Vanaf die weg zijn kan je plasdras weilanden goed afspeuren op de vele vogels die hier voorkomen. Op deze weg geldt een stopverbod voor auto's dat is ingevoerd omdat de vogelaars het voor het lokale verkeer soms wel erg lastig maakten. Reden te meer om deze excursie op de fiets te doen. In totaal schat ik de afstand voor deze dag op 15 kilometer. Aanmelden kan bij Dik Bos (secretaris@vbwnoordveluwe.nl of 06-20502568).

Zaterdag 13 september – Westhoek Friesland, Zwarte haan en Hegewiersterveld

Informatie wordt in de volgende Anser opgenomen.

© Excursie op de Marker Wadden in juni 2022 (foto: Chris Spijkerboer).

Het maximum aantal deelnemers per excursie is op 16 vastgesteld (4 auto's). Graag ook aangeven of je eventueel wilt chauffeurs. De chauffeurs ontvangen € 0,23 per kilometer die door de meereizende deelnemers wordt betaald. Deelnemers krijgen na afloop van de excursie een mail met het verzoek het bedrag over te maken.

Ledenmutaties

Nieuw:

Wij heten als nieuw lid van harte welkom:

- * Jantine den Toom – Elburg
- * Rogier Peetoom – Harderwijk
- * Dirk Jan Boerdam – 't Loo Oldebroek (jeugdlid)

Bedankt als lid:

- * Ineke Bruininx – Harderwijk

Nieuws van de Natuurbeschermingswerkgroep

Zoals gebruikelijk brengen wij je in deze bijdrage weer op de hoogte van natuurbeschermingsontwikkelingen in onze omgeving uit de afgelopen periode.

Personele zaken: Jaap Schröder stopt

Tot onze spijt heeft Jaap Schröder aangekondigd te stoppen als zeer actief lid van de Natuurbeschermingswerkgroep. Jaap is zo'n 20 jaar met Tjalling van der Meer de drijvende kracht geweest achter de werkgroep. Mede door zijn wetenschappelijke kennis (WUR Universiteit Wageningen), prikte hij door heel wat gebrekkige argumentatie van overheden en adviesbureaus heen. In de loop der jaren heeft Jaap voor de werkgroep veel kritische vragen gesteld en ook meermaals - veelal met succes - tot aan de Raad van State geprocedeerd.

Niet omdat het leuk is om mensen of organisaties dwars te zitten - dat wordt vaak gedacht of geclaimd - maar om af te dwingen dat we beschermen wat we beloofd hebben te beschermen: de natuur op de Veluwe en de Randmeren.

De werkgroep heeft dankzij met name Jaap (en Tjalling) de natuur van de Noord-Veluwe voor meerdere flinke klappen kunnen behoeden. Wij zijn de heren daar uitermate dankbaar voor.

© Internationale erkenning van Birdlife voor Jaap (I) en de rest van de NBW in nov. 2018 (foto: Hans Peeters, Vogelbescherming).

Wij hopen Jaap nog lang te kunnen bellen voor raad. En wie denkt dat Jaap de natuurbescherming aan de wilgen hangt heeft het mis: via Stichting Valouwe (<https://valouwenatuur.jouwweb.nl>) houdt hij zich intensief bezig met bescherming van dassen en natuur in het algemeen.

De werkgroep gaat vol goede moed verder in de volgende samenstelling: Erik Duvekot (secretaris), Kees Janszen, (wetlandwacht westelijke randmeren) Just Walter en Mark Hoksberg, in nauwe samenwerking met Geert-Jan Prins (wetlandwacht oostelijke randmeren).

Vacature lid Natuurbeschermingswerkgroep

Als u dit leest, en uw hart gaat sneller kloppen van het idee om deel uit te maken van onze werkgroep, laat het ons dan weten via erikduv@gmail.com. Wat wij zoeken is:

'Iemand met hart voor vogels en de natuur, die met ons op de noord-Veluwe in de gaten houdt waar ontwikkelingen plaatsvinden die de natuur kunnen schaden. Via kritische vragen, gevraagd/ongevraagd commentaar en waar nodig bezwaar en beroep halen wij het recht voor natuurwaarden in ons werkgebied. Dat zijn vaak de Natura 2000-gebieden Veluwe en de Randmeren. Soms gaat het ook om specifieke vogelsoorten of bijzondere projecten'

Bescherming vogels bij renovatie, isolatie en sloop

Soortenmanagementplan Harderwijk

In Nederland zijn naar verluidt nog ruim twee miljoen woningen onvoldoende geïsoleerd. Om verspilling van energie en CO₂-emissies te verminderen is betere woning-isolatie één van de speerpunten van ons klimaatbeleid. Helaas worden bij renovaties en isolatiewerkzaamheden aan gevels en daken veel nesten van vogels vernield. Het gaat daarbij ook om jaarrond beschermde soorten als Huismus en Gierzwaluw. Ook vleermuispopulaties worden bedreigd. Vanouds was vogel- en vleermuisonderzoek verplicht, net als compensatie van de nesten.

Woningstichtingen deden in de afgelopen vijftien jaar in toenemende mate netjes hun huiswerk, maar particulieren niet. Isolatie- en bouwbedrijven willen geen werk mislopen en handhaving door de overheid was zeldzaam. Aangezien een vleermuis- en vogelonderzoek voor één huis duurder is dan het isoleren zelf, is dit eigenlijk ook niet verwonderlijk. Door een uitspraak van de rechter in 2023 is duidelijk geworden dat dit niet zo verder kan. Omdat de kosten echter zo hoog zijn voor individuele huizenbezitters, moest er een oplossing komen. In toenemende mate worden nu zogenaamde Soortenmanagementplannen opgesteld. Ook de gemeente Harderwijk, Ermelo, Elburg, Putten en Zeewolde overwegen of hebben zich voorgenomen zo'n SMP op te gaan stellen.

Voor een SMP worden de bebouwde kommen van steden en dorpen vlakdekkend onderzocht op beschermde soorten, in dit geval doorgaans gebouwbezonende vleermuizen, Huismussen, Gierzwaluwen en soms ook Huiszwaluwen. Op basis van de resultaten komt er een natuurvergunning voor de hele bebouwde kom. Als uit het onderzoek goed bekend is geworden waar de dieren en hun nesten zich bevinden, kunnen deze gerichter beschermd worden. Daarnaast worden op grote schaal verplicht vervangende nesten aangebracht, ook als de bewuste soorten niet in die woning waren aangetroffen. Op deze manier worden de populaties beschermd en versterkt, terwijl we tegelijkertijd verder kunnen gaan met vechten tegen klimaatverandering, door woningen op legale wijze te verduurzamen.

Omdat we vernamen dat Harderwijk voornemens is een SMP te gaan opstellen, hebben we de gemeente vragen gesteld. De gemeente antwoordde dat ze bezig is met voorbereidingen voor de aanbesteding van het onderzoek. Ze hebben hiervoor een deskundige aangetrokken en krijgen subsidie van het rijk. Totdat het SMP klaar is volgt men de 'Werkwijze natuurvriendelijk isoleren', die moet waarborgen dat populaties in stand blijven.

Randmeren

Kitesurfen (Kitesurfzone Woldstrand, Zeewolde)

Gemeente Zeewolde heeft bij de provincie Flevoland een vergunning aangevraagd voor een nieuwe kitesurfzone. Deze zone ligt recht tegenover de bestaande kitesurf-zone Horst. Zo kunnen er ook met andere windrichtingen gemakkelijk kitesurfers het water op. Met hun grote vliegers en de onvoorspelbare bewegingen verjagen ze soms talloze rustende en foeragerende watervogels, waarbij het verstorende effect vele malen groter is dan van windsurfers en boten. De werkgroep vraagt al jaren met wisselend succes om handhaving van het kitesurfverbod buiten de toegestane zones. Het ecologisch adviesbureau adviseert de gemeente namelijk om kitesurfen daar alleen in de zomer toe te staan, omdat er dan geen kwetsbare vogelsoorten in de zone voorkomen.

Het is natuurlijk de vraag of kitesurfers zich daar wel aan zullen houden. Handhaving van de regels is dus doorslaggevend, terwijl het in de praktijk buitengewoon lastig is om illegaal kitesurfers te bekeuren of zelf maar aan te spreken. Dit roept de vraag op: “als je op voorhand weet dat de regels niet gehandhaafd (kunnen) worden, moet je ze dan wel maken?”. We zoeken hierover regelmatig contact met de gemeente Zeewolde, maar van een vergunning is nog geen sprake. We blijven dit proces kritisch volgen.

Veluwe

Gedragscode Soortenbescherming Bosbeheer: afgekeurd door de rechter!

Op verzoek van de Vereniging van Bos- en Natuureigenaren heeft het Ministerie van LNV een Gedragscode Soortbescherming Bosbeheer opgesteld. Deze gedragscode geeft onder meer de mogelijkheid om stukken bos ter grootte van een voetbalveld zonder vergunning te mogen kappen (zie het artikel hierover in de vorige Anser, red.). Wij hebben net als stichting Natuuralert, Natuurvolgend Bosbeheer en Natuurbelang Nederland bezwaar gemaakt en hebben op 19 december 2024 gelijk gekregen van de rechter. De goedkeuring is vervolgens door de minister vernietigd! Wij zijn hier erg blij mee!

Iedereen maakt gebruik van hout. Voor planken, tafelpoten, balken. Hout wordt verbouwd en na verloop van tijd weer geoogst. Daar kan niemand een probleem mee hebben.

Voor hoge natuurwaarden is het echter van belang dat een bos bestaat uit inheemse soorten, liefst op oude bosgronden met een rijk bodemleven met veel variatie in soorten en vooral ook in leeftijd. Oude en langzaam wegwijnende bomen zijn een eldorado voor vele levensvormen zoals, voor ons interessant, voor vogels.

Helaas blijkt het lastig om onderscheid te maken tussen natuurbos en productiebos want bijna al onze bossen zijn ooit heraangeplant voor productie. Wij vinden het gebruik van productiebossen prima, maar vinden dat natuurbossen zoals op de Veluwe beter beschermd moeten worden. Ook op de Veluwe zijn heel oude boskernen te vinden, die echter met deze gedragscode vrijwel ongereguleerd aangetast dreigden te worden.

De gedragscode bosbeheer is in 2022 door de minister goedgekeurd voor een periode van 5 jaar en moet bosbeheerders ontslaan van de bureaucratie om voor iedere beheermaatregel een vergunning te moeten aanvragen. De gedragscode biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om in het bos te werken, ook als daar beschermde soorten voorkomen. Zit er een roofvogelnest in een bosvak? Dan moeten alle bomen in een cirkel van 50 meter om het nest laten staan. Dat is natuurlijk prima en dat kunnen wij vogelliefhebbers slechts toejuichen.

Waar een probleem ontstaat is de vrijheid die de gedragscode geeft aan het maken van kapvlaktes tot 0.5 ha (ongeveer een voetbalveld) waarbij geen onderscheid wordt

© 'Dansende bomen' markeren historische boslanen in onze Noord-Veluwse bossen (foto: Alex & Anette Hagenbeek).

gemaakt tussen natuurbos of productiebos. Er wordt zelfs gesteld dat het maken van grote kapvlaktes goed is voor biodiversiteit. Vlinders en reptielen hebben open terrein nodig. Alleen hebben we daar al open landschappen zoals heidevelden voor.

Bijzondere soorten als Wespandief en Zwarte Specht zijn juist erg afhankelijk van oudere bossen. Natura 2000-gebied Veluwe is speciaal aangewezen als beschermingszone voor deze vogelsoorten, en daar dient het beheer op te worden afgestemd. Door deze soepele gedragscode kan de geschiktheid van de Veluwe bossen voor deze soorten juist nog verder afnemen, terwijl ze het al jaren veel slechter doen dan de doelstellingen ons vragen.

Volgens de gedragscode mag telkens maximaal 15% van het bosoppervlak ‘in verjonging’ zijn. Hierbij geldt dat 60% van de kronen elkaar nog niet raken. Bij spontane opslag is daar al na enkele jaren sprake van. Binnen enkele decennia mag de cyclus zich dus alweer herhalen. Op deze manier kun je nooit bewerkstelligen dat we natuurrijke bossen krijgen met een aandeel oude, aftakelende en dikke dode bomen. Bovendien zien we dat grote kapvlaktes binnen enkele jaren alweer vol staan met spontane opslag van soorten zoals lariks en douglas die men juist zegt te willen bestrijden.

De rechter is van mening dat de minister onvoldoende heeft onderbouwd dat de opgestelde gedragsregels geen wezenlijke invloed hebben op in het bos aanwezige soorten. Naar verwachting wordt de gedragscode te zijner tijd aangepast en opnieuw ingediend. Uiteraard houden wij dit nauw in de gaten.

Handhaving kitesurfvoertredingen

Kitesurfen is op de Veluwerandmeren alleen toegestaan bij Strand Horst en direct ten zuiden van Elburg. Sommige kitesurfers trekken zich daar niets van aan en gaan ook op veel andere plekken langs de kust te water, zoals de strandjes langs Stadsweiden te Harderwijk, Polsmaten en Hoge Bijssel. Met hun grote vliegers en de onvoorspelbare bewegingen verjagen ze talloze rustende en foeragerende watervogels, waarbij het verstorende effect vele malen groter is dan van windsurfers en boten. De werkgroep vraagt al jaren met wisselend succes om handhaving van het kitesurfverbod buiten de toegestane zones.

Meldingen van kitesurfers buiten toegestaan gebied zien we dan ook graag nog steeds tegemoet via e-mail: tjalling.ellen@caiway.nl.

De Natuurbeschermingswerkgroep

Wetlandwachtnieuws

Sinds 2023 ben ik vrijwillig Wetlandwacht voor het Veluwe- en Drontermeer voor Vogelbescherming Nederland. Onlangs heb ik het jaarverslag geschreven over 2024. Mocht je als lid hier interesse in hebben, gelieve dan contact op te nemen via prins@will2sustain.com. Er zijn meerdere provincies, gemeenten en andere organisaties betrokken bij deze twee wetlands. Graag wil ik iedereen verzoeken mij te informeren als je ontwikkelingen hoort t.a.v. de wetlands waar je je zorgen over maakt. Mocht je daarnaast kansen zien voor positieve natuurontwikkeling dan hoor ik dat natuurlijk ook graag.

Geert Jan Prins

© Kitesurfers op het randmeer nabij Ermelo (foto: Telstarbeach.nl).

Beschermers gezocht

De website en banner van de Vogelbeschermingswacht heeft als motto 'zien, tellen, beschermen'. Een teller ben ik nooit zo geweest en een ziener, in welk opzicht dan ook, al helemaal niet. Jullie kennen mij wellicht vooral als fanatieke beschermer. Toch zet ik nu na tientallen jaren een punt achter mijn lidmaatschap van de Natuurbeschermingswerkgroep van de Vogelbeschermingswacht. Ik doe dat in de eerste plaats omdat het vooral gezond is als op die manier een nieuwe generatie haar prioriteiten en 'strijdmethoden' kan kiezen. Ik moet eerlijk bekennen dat in deze gepolariseerde wereld voor beschermingswerk ook een hoeveelheid energie nodig is die ik steeds lastiger bij elkaar kan schrapen. Een domper in dat opzicht is de aanvechtbare manier waarop overheden en rechters keer op keer toestaan dat ingrepen ten laste van dieren zijn toegestaan zolang de additionele mortaliteit van een lokale ingreep maar niet groter is dan 1% van de natuurlijke (vaak boven-lokale!) mortaliteit. Dat kan niet anders betekenen dat het geheel van ingrepen op termijn tot een daling van het aantal betrokken vogels leidt. Mij is het niet gelukt om dat 1% -criterium door rechters te laten vernietigen. Ik ben er echter van overtuigd dat het Europese Hof van Justitie lidstaat Nederland ook op dit gebied een keer zal gaan corrigeren.

Denk niet dat ik vergeten ben dat de Natuurbeschermingswerkgroep toch ook op vele succesvolle procedures terug kan zien. Zonder ons hadden de randmeren en de bossen van de Veluwe er zonder twijfel anders uit gezien. We kregen daarvoor niet alleen waardering van onze mede-leden en bestuur, maar via Vogelbescherming Nederland ook van Birdlife International. Ik hoop dat dat een aantal leden zal inspireren om naast zien en te tellen tijd vrij te blijven maken voor beschermen. Tot slot wil ik hierbij iedereen bedanken voor de onvoorwaardelijke steun in de afgelopen decennia.

Jaap Schröder

Verslag algemene ledenvergadering 2024

Datum: wo. 10 april 2024

Locatie: De Kiekmure, Harderwijk

Aanwezige leden: 28 leden

Aanwezige bestuursleden: Louw den Besten (voorzitter), Dik Bos (secretaris/verslag), Otto Pellegrom (penningmeester), Frida Hengeveld, Henri Heussen en Frans Deuring.

Afmeldingen: 6 leden hebben zich afgemeld.

1. OPENING

De voorzitter opent de vergadering en heet iedereen welkom.

2. MEDEDELINGEN

2.1 - De voorzitter memoreert het overlijden van onze oud-voorzitter Wim Janszen. Hij heeft jarenlang heel veel voor onze vereniging betekend.

3. VERSLAG LEDENVERGADERING 12 APRIL 2023

3.1 - Op het verslag zijn geen vragen of opmerkingen en deze wordt vastgesteld, met dank aan de secretaris.

3.2 - Naar aanleiding van agendapunt 4.1. deelt Jaap Schröder mee dat de landelijke vereniging Gierzwaluwbescherming is opgeheven.

3.3 - Naar aanleiding van agendapunt 4.2 deelt Jaap Schröder mee dat het kijkscherm bij het Groene Kruispunt op zijn verzoek is voorzien van een opstapje zodat de kijkgangen voor meer mensen toegankelijk zijn.

3.4 - Naar aanleiding van een vraag van de vergadering naar de algemene stand van de vogels in Nederland heeft

© Natuurontwikkeling bij het Groene Kruispunt (foto: gemeente Ermelo).

Jaap Schröder een artikel geschreven dat in de Anser is verschenen.

4. JAARVERSLAGEN 2023

4.1 - Jaarverslag secretaris: het jaarverslag van de secretaris wordt goedgekeurd en vastgesteld.

4.2 - Jaarverslag Natuurbeschermingswerkgroep (NBW): het jaarverslag van de NBW wordt vastgesteld. Vanuit de vergadering en door een van de afgemelde leden wordt de waardering uitgesproken voor dit belangrijke en veelal succesvolle werk.

5. FINANCIËN

5.1 - Financieel verslag: de penningmeester licht toe dat door de contributieverhoging en het feit dat een aantal kostensoorten meevielen (o.a. lezingen en uitgaven NBW)

het tekort aanzienlijk lager is dan begroot. Vervolgens wordt het financieel jaarverslag goedgekeurd.

5.2 - Verslag kascontrolecommissie: de commissie bestaande uit mevr. H. Debets en dhr. G. Plender heeft de boeken gecontroleerd en akkoord bevonden. Voorgesteld wordt het bestuur decharge te verlenen.

5.3 - Dechargering bestuur: de leden verlenen het bestuur decharge.

5.4 - Benoeming nieuwe kascontrolecommissie: H. Debets is aftredend en wordt bedankt voor haar inzet. G. Plender is volgend jaar weer beschikbaar. Dhr. C. Herzog stelt zich beschikbaar voor de controle van het jaar 2024.

5.5 - Begroting 2024: de begroting wordt toegelicht door de penningmeester. Er is voorzichtig begroot met een beperkt begrotingstekort. Omdat voorzichtig is begroot verwacht de penningmeester dat 2024 zonder tekort kan worden afgesloten. Het bestuur doet geen voorstel tot contributieverhoging.

6. BESTUURSVERKIEZING

6.1 - Louw den Besten en Henri Heussen zijn aftredend bestuurslid en hebben meegedeeld herkiesbaar te zijn. Aangezien er geen tegenkandidaten zijn worden zij herbenoemd voor een periode van 5 jaar. Louw deelt mee dat hij binnen deze zittingsperiode het voorzitterschap zal beëindigen zodra een opvolger benoemd kan worden. Hij zal dan als algemeen lid in het bestuur zitting houden. Volgens de statuten is de functie van plaatsvervangend voorzitter verplicht. Frida Hengeveld heeft zich hiervoor beschikbaar gesteld.

7. JUBILARISSEN

7.1 - De heren J.E. Kram, E. Smit, M. de Vries en mevrouw H. Schoonhoven zijn 25 jaar lid van de vereniging en ontvangen hiervoor een oorkonde. Helaas zijn de heer De Vries en mevrouw Schoonhoven verhinderd. Het bestuur zal zorgen voor het bezorgen van de oorkondes.

De heer Kram spreekt bij het overhandigen zijn dank en waardering uit voor de oorkonde en de werkzaamheden van de vereniging. De oorkondes zijn weer voorzien van een prachtige tekening van de vogel van het jaar: de Huismus. Deze is wederom getekend door Ruud Weenink.

8. RONDVRAAG/OVERIG

8.1 - De lezingen zijn een belangrijk onderdeel van onze activiteiten maar helaas worden deze de laatste tijd minder goed bezocht dan andere jaren. De oorzaak hiervan is niet bekend. Met name de lezing van september wordt minder goed bezocht en is daarom dit jaar geschrapt uit het programma. De secretaris deelt mee dat hij het programma vanaf het nieuwe seizoen wil laten publiceren in de lokale krantjes in de regio en zal toesturen aan de regionale groene verenigingen.

8.2 - Het bestuur heeft besloten om in het najaar een peiling/enquête onder de leden te houden waarvan onder andere de lezingen onderdeel zijn.

8.3 - Een aantal jaar geleden heeft de vereniging een vogelherkenningscursus georganiseerd waarvoor veel belangstelling was. De wens bestaat om dit nogmaals te organiseren. Helaas ontbreekt het op dit moment aan capaciteit en kennis om dit door te laten gaan. Daarbij spelen de kosten ook een rol. In het verleden heeft dit (bijna) geen bestendige nieuwe leden opgeleverd.

9. VOLGENDE VERGADERING

De volgende algemene ledenvergadering zal plaatsvinden op woensdag 9 april 2025.

10. SLUITING

De voorzitter bedankt iedereen voor zijn/haar aanwezigheid en nodigt hen uit voor de lezing van de Ravenwerkgroep Nederland die na de pauze zal aanvangen.

Dik Bos, april 2024.

De Oeverzwaluwen in onze regio in 2024

Ook in 2024 heb ik weer tijd besteed aan het monitoren en beschermen van Oeverzwaluw-kolonies in onze regio. Evenals in 2023 betrof het slechts een gering aantal locaties waar Oeverzwaluwen nestelden. Elk jaar zijn er wel kleine zanddepots die kortstondig als broedplek functioneren, maar als gevolg van de afronding van een bouwproject weer verdwijnen en dus vaak maar één broedseizoen beschikbaar zijn. De broedperiode is – zij het met het nodige overleg - zonder problemen verlopen voor wat betreft conflicten tussen broedende vogels en bouw- of grondverzetwerkzaamheden.

De locatie met het beste broedresultaat was vorig jaar de kunstwand achter de waterzuivering van Elburg met 148 bezette broedpijpen. Dat is een beduidend lager resultaat dan in 2023. Ons lid Frank Westerink volgt daar al sinds jaar en dag het reilen en zeilen van de kolonie. Hij merkt op dat het broedseizoen laat op gang kwam, mogelijk als

gevolg van het koude en natte voorjaar. Samen met vrijwilligers van de Stichting Landschapselementen Elburg onderhoudt hij de wand en worden in het vroege voorjaar de beschikbare 240 broedpijpen weer gestopt. Op 1 juli zijn de aanwezige jongen geringd door Bennie, Benno en Benjamin.

© De Oeverwaluw kunstwand langs de buitenrand van industrieterrein De Kolk in Nunspeet (foto: Roel Pannekoek).

In zijn jaarlijkse ringverslag schrijft Bennie:

"Het ringen van Oeverwaluwen bij de waterzuivering in Elburg werd ook weer georganiseerd door Frank Westerink en zijn groep van de SLE. Er werden 56 Oeverwaluwen geringd en er waren 10 hervangsten van geringde Oeverwaluwjes waarvan 9 hier in de kolonie geringd in voorgaande jaren. Ook kwamen er aan aantal hervangsten binnen van hier geringde vogels uit voorgaande jaren die dit jaar in kolonies in Kamperhoek, Lelystad en Naarden werden gevangen. Er was weer een leuk groepje belangstellenden die kwamen kijken hoe de vogels werden gevangen en geringd. Een goede combinatie van zowel bescherming en onderzoek als bewustwording met het publiek."

Een andere kunstwand vinden we aan de Oosteinderweg naast bedrijventerrein De Kolk in Nunspeet. Het betreft een forse gehoekte wand met 300 broedpijpen. De gemeente Nunspeet heeft het onderhoud van de wand en alle gaten zijn aan het begin van het jaar hernieuwd gestopt. De werkzaamheden betaalden zich uit met een resultaat van 113 bezette nesten, 7 minder dan het voorafgaande jaar. Het ruige terrein vóór de kunstwand is een retentiegebied (tijdelijk waterbergingsgebied). Dit gebied is in 2016 aangelegd om te voorkomen dat waterpieken ontstaan op het aanliggende bedrijventerrein. Het regenwater dat in dit retentiegebied wordt opgevangen, zorgt ervoor dat na piekbuien het water langzaam kan infiltreren in de bodem. Het gebied wordt op ecologische wijze beheerd. Dit houdt in dat in het ontwerp en het beheer van het gebied volledig ruimte wordt geboden aan de ontwikkelingsmogelijkheden van bijvoorbeeld amfibieën en insectensoorten als vlinders, wilde bijen, krekels en sprinkhanen. Doorgaans is de vegetatie met grassoorten en wilde planten erg droog en miegelt het van insectenleven.

Nog een kunstbroedwand, die in het Crescentpark van de nieuwbouwwijk Harderweide in Harderwijk. Nadat net op tijd in maart de wand weer was gestopt werd deze bezet

door een kolonie van 90 broedparen, 10 broedsels minder dan het jaar ervoor. Sinds de aanleg van de wand in 2019 is er aan beide uiteinden een fikse uitbreiding van rietgroei, waardoor nestpijpen aan die kant niet meer invliegbaar zijn. Het is zaak vóór het nieuwe broedseizoen deze rietaanwas te beteugelen. Vanaf de andere zijde van de plas waaraan de wand grenst is het een prachtig gezicht wanneer net na aankomst er een wervelende zwerm zwaluwen druk is met het uitgraven van de broedpijpen.

In een overhoekje aan de Zeppelinstraat op bedrijventerrein Lorentz III in Harderwijk had een aannemer een fikse bult wit zand in tijdelijke opslag gestort. Als daar dan naderhand door afgraving een recht wandje ontstaat is dat een uitnodiging voor zoekende Oeverwaluwen. Binnen ommzien zaten er ruim 20 nestgangen in. De directeur van het naastliggende machinebedrijf – en eigenaar van het bewuste zanddepot - was daar absoluut niet blij mee, toen ik hem telefonisch van de aanwezige Oeverwaluwen op de hoogte stelde. Het “interesseerde hem geen donder” dat de soort een beschermde status had. Nadat ik hem nadrukkelijk had duidelijk gemaakt dat gedurende het broedseizoen het depot

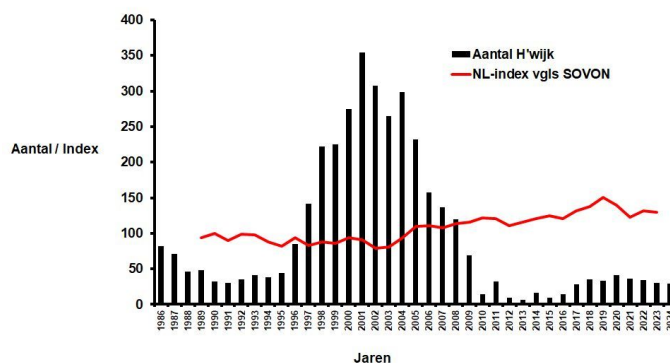
© Kolonie aan de Zeppelinstraat op Lorentz III (foto: Roel Pannekoek).

niet verstoord of vergraven mocht worden – met de mogelijke juridische gevolgen –, wenste hij me een prettige dag en verbrak het gesprek. Uiteraard ging ik in de navolgende weken regelmatig kijken of de situatie hetzelfde was gebleven wat gelukkig het geval was.

In de tweede week van juni nam ik contact op met een bewoonster van een appartement van waaruit ze zicht had op de grondwerkzaamheden op het stadsuitbreidingsplan Waterfront in Harderwijk. Ze had onze voorzitter gemeld dat een fors gronddepot waar ze zicht op had door de shovelmachinist afgevlakt was waarbij Oeverzwaluwnesten verloren waren gegaan. Spijtig genoeg had ze geen foto's van het gebeuren of van de situatie eerder. Er vlogen evenwel meerdere zwaluwen boven het terrein en in een buizensleuf van zo'n 1,5 meter diep was een aantal nestpijpen te zien. Lang verhaal kort: een plezierig telefonisch contact met de projectdirecteur Waterfront die zich welwillend toonde rekening te houden met de aanwezigheid gedurende meerdere maanden van broedende zwaluwen in de bewuste sleuf. Met de voorman van het kabelbedrijf is gedurende de zomer contact onderhouden m.b.t. de actuele situatie. Begin september was er geen zwaluw meer te bekennen en kon het bedrijf de sleuf dichten. Tien paartjes hebben hier de bouwdruchte genegen en hun broedsel groot gebracht.

Aantal Huiszwaluw broedparen in binnenstad van Harderwijk en de landelijke trend ('1990 = 100')

Huiszwaluwen binnenstad Harderwijk

De laatste zeven jaar schommelt het aantal nesten rond de dertig. Ofschoon in mijn ogen de gehele binnenstad geschikt zou zijn voor bebouwing door Huiszwaluwen – witte dakoverstekken – blijft de keuze van de zwaluwen vrijwel beperkt tot het hoge gebouw van appartementencomplex de Geldersche Munt en de smalle Blauwverversteeg. Het Munt-gebouw herbergde 9 paar, de kolonie aan de Blauwverversteeg was 18 bewoonde nesten groot en aan de zeezijde van het Blokhuis waren 2 nesten bewoond. In totaal over 2024 dus 29 paar Huiszwaluwen.

Roel Pannekoek

Een gelukkig nieuwjaarsrondje door Zeeland

Al een aantal jaren hebben wij met enkele vrienden de gewoonte om het nieuwe jaar te beginnen met een leuke dag vogelen. We combineren dan vaak enkele aanwezige zeldzame vogels in een bepaalde regio met het zelf zoeken naar leuke soorten. En natuurlijk om het nieuwe jaar in de frisse buitenlucht te starten en weer eens gezellig bij te praten. Zo hebben we al verschillende memorabele (en soms barre) wintertochten gemaakt, maar het rondje van dit jaar was wel extra bijzonder.

Rond de feestdagen lukte het nogal lastig om de agenda's voor de eerste twee weekenden van januari gelijk te trekken. Daardoor konden we niet allemaal een zelfde dag vrij plannen. Wolbert (Hermus) kon alleen op de eerste zaterdag en Dimitri (Mulder) en ik alleen op de tweede zaterdag van januari. In eerdere jaren gingen we begin januari meestal naar één van de kustregio's, bijvoorbeeld het Lauwers-meergebied of de Friese Waddenkust. Maar ook de Noordzeekust en de Zeeuwse delta behoren tot goeie

winterlocaties met vaak leuke soorten. We besloten begin januari eerst af te wachten waar er wat leuks te verwachten viel. En die leuke soorten dienden zich na de jaarwisseling al snel aan. Op vrijdag 3 januari werd er in de haven van Neeltje Jans een nieuwe soort voor Nederland ontdekt: de Pacifische parelduiker! Vanaf die middag en de volgende dagen was de vogel voor vele vogelaars mooi te zien in de havens van Neeltje Jans, bij de Oosterscheldekering.

Buiten het broedseizoen kun je langs de Nederlandse kust meerdere soorten duikers zien. Ze zijn onderdeel van de kleine Gavia-familie, waarvan er wereldwijd slechts vijf soorten lid zijn: Roodkeelduiker, Parelduiker, Pacifische parelduiker, IJsduiker en Geelsnavelduiker. De meeste kans heb je dan op Roodkeelduiker (*Gavia Stellata*), maar ook Parelduiker (*Gavia Arctica*) komt regelmatig langs onze kust voor. In het broedseizoen te vinden op meren en inlagen van hoog noordelijke streken, maar in het winterseizoen uitwaaiend over o.a. de Noordzee. De Pacifische parelduiker (*Gavia Pacifica*) leeft in de buurt van diepe meren helemaal in de toendra rond Alaska, het noorden van Canada en Rusland. De IJsduiker (*Gavia Immer*) komt in het broedseizoen voor in Noordoost Amerika, Groenland en rond IJsland en is daardoor iets vaker in Nederland te zien. De Geelsnavelduiker (*Gavia Adamsii*) is

de grootste van de familie en is normaal te vinden rond de noordelijk arctische gebieden van Canada tot in de ver noordelijke kusten van Rusland. Tot voor kort was dit de zeldzaamste duiker die je in Nederland sporadisch kunt vinden. Duikers zijn stoere zeebonkers, die buiten het broedseizoen in meer of mindere mate langs onze kusten gezien kunnen worden. Het zien van meerdere soorten duikers op een dag is mogelijk, maar is een uitdaging die veel speurwerk over zee vergt. En zo af en toe kun je ze dan ook binnendijs of zelfs tot ver in het binnenland aantreffen, waarbij de IJsduiker en Geelsnavelduiker het zeldzaamst zijn. De Pacifische parelduiker overwintert o.a. in de wateren rond Japan en langs de oostkusten van China tot aan Taiwan. Bepaald geen soort dus die veel in Europese wateren te verwachten is. Het eerste geval voor Europa was relatief recent, in 2007 in Engeland. Daarna nam het aantal

© Jaap Dennee wist de Pacifische parelduiker op 4 januari mooi vast te leggen, waarbij het donkere keelbandje goed te zien is (foto's: Jaap Dennee).

gevallen snel toe, met name in Groot Brittannië, Ierland en Scandinavische landen maar ook zuidelijk tot Spanje en zelfs ver in het binnenland in Zwitserland. Begin 2025 stond de teller op ca. 37 gevallen. De soort stond daardoor op veel lijstjes van te verwachten nieuwe soorten in Nederland. Maar tja, vind deze maar eens en weet de subtiele kenmerken dan maar goed te onderscheiden en te documenteren...

Terwijl Wolbert zich op de 2e dag na de ontdekking al kon aansluiten in een rij van vele honderden vogelaars, om de Pacifische parelduiker te zien, moesten wij nog een week duimen draaiend afwachten. Maar op zaterdag 11 januari kunnen we dan eindelijk ons geluk gaan beproeven. Het is een hele rit naar de Zeeuwse delta, maar we rijden elektrisch en hebben in Chris Spijkerboer en Geert Jan Prins twee gezellige reisgenoten gevonden om er een mooie vogeldag van te maken. In Zeeland zijn immers genoeg leuke wintersoorten te zien om het jaar goed te beginnen. We vertrekken om 5.45 uur vanuit Oldebroek en Elburg, om rond 6.30 uur in de elektrische bolide van Dimitri te stappen. Vanwege de afstand is een koffiestop in Rijswijk noodzakelijk om even te laden, maar bij zonsopkomst rijden we een zonovergoten Zeeland in.

Leuk is direct al een Koereiger die we de weg over zien vliegen. Onderweg is het nog even spannend, totdat de eerste melding van de Pacifische parelduiker ons geruststelt. Het heeft deze nacht gevoren en hier en daar oogt het nog wit en koud. Eenmaal uit de auto bij Neeltje Jans blijft dit beperkt tot wat geglibber op de dijkweg die we een eindje moeten aflopen. Ondanks dat de duiker vooral vanaf de zuidpier van het haventje wordt gezien, kiezen wij voor een langere looproute richting de noordrand, waar we eveneens mooi zicht op de haven hebben maar daarbij wel lekker de zon in de rug hebben. En die zon voelt door het ontbreken van wind al best aangenaam aan, zeker na de donkere en grijze decembermaand. Vanaf onze stek in de duinrand kan het speuren over het spiegelgladde water beginnen. Zo moeilijk kan het niet zijn, denken we. Maar over een flink oppervlak van de haven liggen grote, aaneengeschakelde drijvers (boeien) die het zicht behoorlijk ontnemen.

Tijdens het zoeken naar de duiker zien we wel een Grote stern en komt een Drietenmeeuw mooi langs vliegen. Ook zitten er diverse Middelste zaagbekken in de haven. Op de zuidpier recht tegenover ons staan zo'n 50 vogelaars te speuren en we hebben de indruk dat de vogel daar wel in beeld is.

© Speurend naar 'de duiker' over het spiegelgladde water van de haven bij Neeltje Jans (foto: Benno van den Hoek).

Dan, na zo'n 20 minuten wachten, komt de vogel ook voor ons in beeld. Langzaam drijft de vogel verder onze kant op, al duikt hij ook vaak onder om te foerageren. Eenmaal goed in de scope vallen de kenmerken goed op. Vooral het subtiele, donkere keelbandje is goed te zien, net als het ontbreken van een witte dijvlek aan de achterzijde van het lichaam. Bij een gewone Parelduiker is (ook van grotere afstand) nog wit zichtbaar boven het wateroppervlak, waar de bruine bovendelen nu naadloos lijken aan te sluiten tegen de waterspiegel. Op een gegeven moment besluit de duiker verder richting de havenmond te lopen, terwijl de vogel daar opgewacht wordt door een batterij fotografen. Het is dan inmiddels al wel de meest gefotografeerde duiker in Nederland. Ondertussen houden we onze ogen ook open voor andere soorten in de haven, waaronder een Kuifaalscholver die hier al even zit. Ook deze wordt gevonden, zittend op één van de boeien. Als we eenmaal zijn uitgekeken op de parelduiker en we teruglopen naar de auto worden we aan die kant van de dam attent gemaakt op nog een Kuifali.

Net na elven laten we de haven van Neeltje Jans achter ons om deze dag nog andere leuke soorten te zien. Dat brengt ons voor het eerst in ons leven in het bescheiden dorpje Gapinge. Een locatie waar we anders nooit zouden komen, maar waar al een tijdje een kolonie Kwakken de aandacht van vogelaars trekt. Een 'kolonie Kwakken' inderdaad. Het klinkt bijna ongeloofwaardig, maar eenmaal aan het eind van een woonerfje gearriveerd zien we her en der in bomen en grote coniferen meerdere Kwakken zitten.

Een erg bijzonder en on-Nederlands gezicht. Sommige vogels zitten behoorlijk verscholen in die coniferen, want het zijn tenslotte nachtreigers. We tellen er uiteindelijk maar liefst 22, maar zo'n twee weken na ons bezoek wordt er een maximum van maar liefst 53 vogels geteld!! Een buurtbewoner weet ons te vertellen dat er al jaren Kwakken zitten in de buurt en dat een buurman net buiten het woonerf op een groot terrein al vele jaren een broedpopulatie huisvest. Hij vindt het vooral bijzonder dat het zoveel belangstelling trekt, maar geeft na een blik door onze telescoop toch wel toe dat de vogels een mooi kleed en vooral prachtige bloedrode ogen hebben.

Onze volgende bestemming is het nabij gelegen Veerse Meer, waar we een poging gaan doen om een gewone Parelduiker te zien. De vogel is eerder vanmorgen nog

© Één van de vele Kwakken in het dorp Gapinge (foto: Chris Spijkerboer).

gezien, dus ook dit zou moeten lukken. Maar het is een uitgestrekt meer en de aangetrokken wind doet het water meer rimpelen dan bij de Amerikaanse neef. Als we ook even aandacht hebben gegeven aan rond de 30 Geoorde futen - die her en der boven water komen - lukt het ons uiteindelijk om de Parelduiker, ver tegen de oever tegenover ons, te zien. Op naar de Brouwersdam!

Een winters bezoek aan Zeeland kun je niet plannen zonder de Brouwersdam te bezoeken. Meestal staat deze plek garant voor leuke soorten en het is de beste plek om in de winter IJsduiker en IJseend te zien. Kort na aankomst zien we al vrij snel onze 3e duikersoort: meerdere Roodkeelduikers (de rankste van de duikers) dobberen op enige afstand van de dam. Ook zien we hier een mooie man Zwarte zee-eend en meerdere Kuifduikers. Een andere vogelaar weet ons te vertellen dat de IJseenden (2 ex.) verder noordwaarts van de dam zitten, maar dat de aanwezige IJsduiker zeer waarschijnlijk kort daarvoor naar open zee is gevlogen. Bij aankomst nabij het strandpaviljoen langs de dam weet ik de IJseenden na enig speuren te ontdekken. Na aanwijzen aan de anderen dobbert ook plotseling de IJsduiker door ons scopebeeld. Wat een geluk, en dus nog altijd aanwezig!

We zijn inmiddels aardig door onze lunchvoorraad en mogelijke 'targets' heen, maar een kans op een Roodhalsgans bij Goedereede laten we ons niet ontnemen. Bij aankomst gaan we efficiënt te werk door ieder een deel van de grote groep ganzen te laten afspeuren. Dimitri blijkt ook nu weer specialist bij het vinden van deze soort en we kunnen deze kleurrijke verschijning allemaal mooi zien. Het is een uitermate succesvol vogeldagje gebleken en zeer voldaan zetten we koers terug naar de eigen regio. Ware het niet dat we nog voor Rotterdam de melding door krijgen van een Geelsnavelduiker bij Leiden! Hoe bestaat het dat ook deze 5e wereldduiker vandaag ontdekt wordt!! Een kans om alle vijf de duikersoorten op één dag te kunnen zien kunnen we eigenlijk niet voorbij laten gaan, ook al moeten we er een klein kwartier voor omrijden. Het wordt een spannend ritje, want om de Kagerplassen tussen Leiden en Sassenheim te bereiken moeten we stukken stapvoets door het drukke verkeer, aangezien vanmiddag de A12 bij Den Haag weer eens wordt geblokkeerd door demonstranten. En dat terwijl de laatste waarnemingen aangeven dat de vogel afdrijvende is langs een vaart richting het open water van dit omvangrijke plassengebied.

Eenmaal de drukte uit moeten we noodgedwongen een keuze maken: rijden naar de oorspronkelijke locatie, daar de auto parkeren en een heel stuk lopen. In dat geval kunnen we de vogel nét missen en bovendien veel later thuis komen dan aan het thuisfront bevestigd. Of gokken op het verste punt langs de kanaaldijk en daar de afdrijvende vogel opwachten. Die laatste optie blijkt een gouden greep, want bij het uitstapen van de auto hebben we de vogel op zo'n 30 meter van de dijk vol in beeld!

Wat een prachtbeest en wat een joekel van een ivoorkleurige snavel. Die Pacifische mag dan de meest bijzondere van de vijf zijn, maar dit is met recht de keizer onder de duikers! Eenmaal écht onderweg naar huis benoemen we nog meermalen wat een unieke vogeldag dit is geweest: alle vijf de duikersoorten ter wereld op één dag, en zelfs binnen een slordige 6 uurtjes, waargenomen! Het was een bijzonder succesvolle, gave en gezellige vogeldag die ons nog lang zal heugen. Een 'Gaviaal' dagje vogelen!

Benno van den Hoek

© De Geelsnavelduiker doet zijn naam eer aan (foto: Chris Spijkerboer).

Naschrift:

Hoewel er twee dagen na dit fraaie dagje opnieuw een nieuwe soort voor Nederland ontdekt wordt (en wát voor eentje, zie verder onder het artikel 'Betwitched'), kreeg deze dag een toch wat bittere nasmaak.

Precies een week na ons fraaie dagje vogelen, op 18 januari, werd langs de oever van de Kagerplassen bij Sassenheim de Geelsnavelduiker dood gevonden. Autopsie in Naturalis Leiden wees uit dat de vogel ernstig vermagerd en verhongerd was. Vogelaars was het in de voorafgaande week al opgevallen dat de vogel nauwelijks nog foeragerend werd gezien.

De Pacifische parelduiker werd voor het laatst gezien op 7 februari, al dateert de laatste waarneming met een herkenbare foto van nog een week eerder. Een dag later (op 8/2) melde een vogelaar het bizarre voorval van een spartelende vogel in het water, een eindje buiten de vaste verblijfshaven van de duiker. Toen deze stopte met bewegen kwam er vlak naast de vogel een zeehondenkop boven. Rond dezelfde locatie bleken in datzelfde weekend ook enkele futen het slachtoffer te zijn geweest van een zeehond. Tot op heden is niet met zekerheid vastgesteld dat het wegdrijvende vogelkadaver de zeer zeldzame duiker betrof, maar evengoed zijn waarnemingen van een levende vogel daarna uitgebleven...

Het is het ontnuchterende doodslot van vermoedelijk veel meer afgedwaalde en verzwakte vogels, maar zeker niet minder jammer...

Minder Gierzwaluwen door dalend insectenaanbod?

Nog even geduld en dan kunnen we weer genieten van de terugkomst van de Gierzwaluwen. Het is altijd spannend of de nesten bij mij thuis opnieuw bezet raken. Ooit rond 2000 begonnen met één bezette neststeen, in 2024 gegroeid naar acht nesten. Ik heb de indruk dat hun aantal hier aan de oostkant van Harderwijk niet daalt en de stand dus redelijk op peil blijft. Maar dat is niet overal zo.

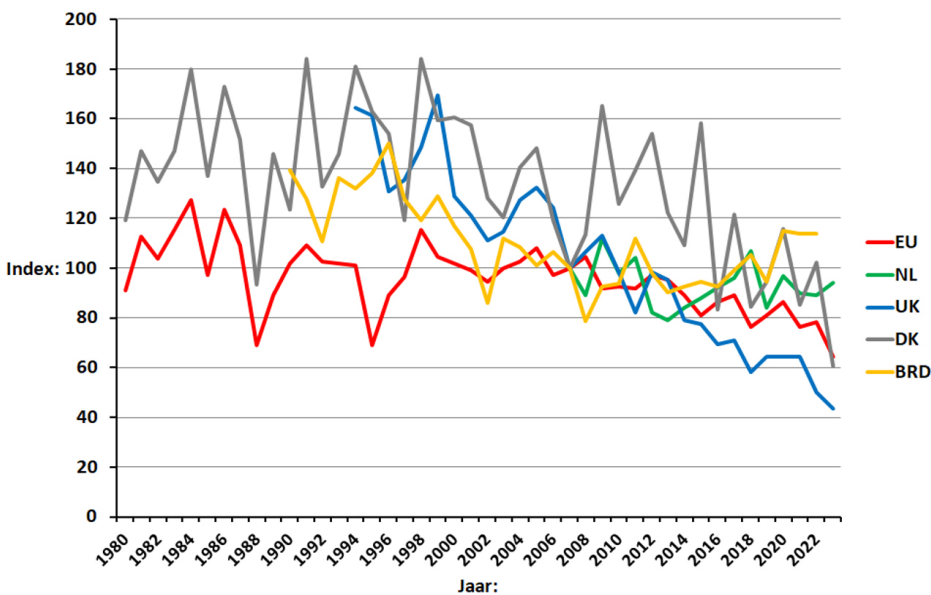
Britse vogelbeschermers, bijvoorbeeld, zijn zeer bezorgd over de dramatisch daling van het aantal Gierzwaluwen [1]. In dertig jaar tijd (1994-2023) nam het aantal Gierzwaluwen in hun land namelijk met bijna 75% af [2] terwijl de gemiddelde daling in de rest van de Europese Unie in die periode tot ongeveer 35% beperkt bleef [3] (figuur 1). Tegelijkertijd daalde ook in Groot Brittannië het aantal insecten gestaag. Dit wordt bijvoorbeeld fraai geïllustreerd in een ‘citizen science’ project. Britse burgers telden tussen 2004 en 2023, heel herkenbaar, 78% minder platgeslagen insecten op hun autoruiten en –nummerborden [4]. Deze dalingen van de aantallen insecten zijn goed vergelijkbaar met de daling van 42% tot 76% die gedurende de afgelopen dertig jaar in Duitsland en Nederland gevonden werd [5,6,7]. Het lijkt daarom logisch om de sterke daling van het aantal Gierzwaluwen in Groot Brittannië in verband te brengen met het afgenomen insectenaanbod. Ook de aantallen Boerenzwaluwen en Huiszwaluwen daalden daar, maar wel veel minder. Het aantal Oeverzwaluwen nam zelfs toe [2]. De daling van het aantal Gierzwaluwen is volgens Finch et al. [8] echter niet toe te schrijven aan een afname van het voedselaanbod maar veeleer aan slechte weersomstandigheden. Natter weer maakte het Gierzwaluwen volgens hen moeilijk om voldoende insecten te vangen om hun jongen groot te brengen.

Onderzoek van Bell et al. [9] bevestigt dat bladluizen, een insectensoort waarvan Gierzwaluwen het in sterke mate moeten hebben, tussen 1969 en 2016 in Groot Brittannië inderdaad nauwelijks zijn afgenomen (-8%) in tegenstelling tot, bijvoorbeeld, vlinders (-31%).

Paradox

Ook in Nederland blijkt het aantal Gierzwaluwen tussen 2007 en 2023 significant afgenomen maar niet meer dan met slechts 6% [10]. Christiaan Both boog zich in 2021 op de Landelijke Dag van SOVON al eens over deze paradox: sinds 1990 is het geschatte totale gewicht aan insectenetende vogels op basis van SOVON-tellingen min of meer stabiel ondanks die sterk dalende biomassa van insecten. Hoe kan dat? Both gaf daarbij de volgende mogelijke verklaringen [11]:

- * de échte daling van het aantal insectenetende vogels trad al vóór 1990 op waardoor we denken dat er geen verband is met een kleiner insectenaanbod;
- * niet het insectenaanbod maar andere factoren bepalen het aantal insectenetende vogels;
- * we onderschatten het aantal insecten door onze manieren van tellen;
- * we óverschatten het aantal insectenetende vogels door onze manieren van tellen;

© Figuur 1: Trend van het relatieve aantal Gierzwaluwen (2007 = 100 omdat pas vanaf dat jaar tellingen voor Nederland beschikbaar zijn) tot en met 2023 (voor Duitsland 2022) in diverse Europese landen 2, 3, 10, 15, 16 (EU=Europese Unie, NL=Nederland, UK=Engeland, Wales, Schotland en Noord-Ierland, DK=Denemarken, BRD=Duitsland).

Wat betreft die laatste twee verklaringen kan het volgende worden opgemerkt. De hierboven aangehaalde publicaties over de sterke daling van het aantal insecten hebben hoofdzakelijk betrekking op de afgenomen biomassa in de vorm van vlinders, loopkevers, bijen en vliegen. Dat betekent niet automatisch dat ook het aanbod van kleine prooien die voor Gierzwaluwen relevant zijn (bladluizen, spinnen, vliegende mieren, kleine kevertjes) gedaald is. Verder valt niet uit te sluiten dat ook bij het tellen van insectenetende vogels fouten optreden. Zo zijn Gierzwaluw-aantallen notoir moeilijk nauwkeurig vast te stellen [12] en is het aantal beschikbare teljaren in Nederland nog maar beperkt. Kortom, er is nog veel onderzoek nodig om met meer zekerheid te stellen dat er (g)een verband bestaat tussen het dalend aanbod van insecten en een afname van de aantallen insectenetende vogels zoals Gierzwaluwen.

Breder beeld

Terug nu naar het opvallende contrast tussen de verandering van de gierzwaluwstand in Groot Brittannië en in Nederland. We trekken het beeld wat breder en kijken ook naar Denemarken, Duitsland en de Europese Unie als geheel. Sinds 2007 daalde het aantal Gierzwaluwen in Nederland met 6%, in Denemarken met 39%, in de Europese Unie als geheel met 35%, en in Groot Brittannië met 56%. In Duitsland is de stand na 2000 min of meer stabiel maar was het aantal Gierzwaluwen in de jaren daarvoor aanmerkelijk groter (figuur 1).

Zoals hiervoor aangegeven, schreven Finch et al. de daling in Groot Brittannië toe aan nattere weersomstandigheden tijdens het ‘gierzwaluwseizoen’ (mei t/m juli) [8]. Maar de neerslagsom in die maanden was in Nederland (De Bilt) in 16 van de 17 jaren (2007-2023) groter dan in Engeland (London en Cambridge). In Duitsland (Bonn) was dat in 15 van de 17 jaren het geval en in Denemarken (Kopenhagen) in 11 van de 17 jaren. Op basis van de hypothese van Finch et al. zouden Gierzwaluwen het bij ons, in Duitsland en in Denemarken dus slechter moeten doen terwijl dat in werkelijkheid niet gebeurde. Of het moet zo zijn dat het niet om de neerslagsom gaat, maar om de duur van de regen. Mogelijk zijn langdurige motregens funester voor Gierzwaluwen dan een beperkt aantal pittige buien? Ik heb mij bij mijn vergelijkende analyse van het weer echter niet verdiept in denkbare verschillen ten aanzien van het type regen in de vier landen.

Wereldwijd wordt het dalende aanbod van insecten toegeschreven aan het gebruik van insecticiden in de landbouw [13]. Dat roept de vraag op of het pesticidgebruik per eenheid landoppervlakte (waaronder landbouw) in het Verenigd Koninkrijk (Groot Brittannië en Noord-Ierland) misschien hoger is dan in Nederland, Duitsland of Denemarken. Dat zou immers ook een verklaring kunnen zijn. Aannemende dat de landbouwstatistieken van de VN-Wereld Voedselorganisatie (FAO) [14] correct zijn (de door

© Jaap bij door Uwoon geplaatste Gierzwaluwkasten (foto: De Stentor).

lidstaten opgegeven getallen wisselen nogal sterk per jaar....), is dat echter niet het geval. Op basis van die statistiek zou je juist in Nederland en ook in Duitsland de scherpste daling van het aantal Gierzwaluwen mogen verwachten en niet in Groot Brittannië (tabel 1). Een cynicus kan natuurlijk zeggen dat in Groot Brittannië insecten zodanig zijn uitgeroeid dat het gebruik van insecticiden daar nauwelijks meer nodig is. Dat lijkt mij echter geen waarschijnlijke verklaring voor het lagere insecticidegebruik.

Land(en)	kg insecticide per km²
Nederland	65
Duitsland	37
Europese Unie als geheel	13
Denemarken	1
Verenigd Koninkrijk	1

© Tabel 1: Gemiddeld jaarlijkse insecticidegebruik per eenheid landoppervlakte tussen 2007 en 2022 (bron: FAOstat, 2024).

Tot slot

Gierzwaluwbeschermers in Groot Brittannië benadrukken ook het gebrek aan geschikte nestgelegenheid als oorzaak van de daling [1]. Er is niks mis met het aanbrengen van zoveel mogelijk nestkasten en neststenen (mits geplaatst tussen noordwest en noordoost). Ik kan mij, gezien de staat van gebouwen in veel Britse steden, echter moeilijk voorstellen dat gebrek aan nestgelegenheid daar een sterker beperkende factor zou zijn dan in het aangeharkte en isolatie-bewuste Nederland. Ik denk nog steeds dat het gedaalde insectenaanbod de meest waarschijnlijke oorzaak is. Toch blijft het de vraag waarom dat in Groot Brittannië harder lijkt door te tikken dan in Nederland. Zou de oorzaak misschien in Afrika liggen? Overwinteren Britse Gierzwaluwen in een ongunstiger deel van Afrika dan hun Nederlandse broers en zusters? Nee, ook dat lijkt niet de oorzaak te zijn van die scherpere daling in Groot Brittannië.

Uit onderzoek met gezenderde vogels is namelijk gebleken dat Britse en Nederlandse Gierzwaluwen, in tegenstelling tot hun Scandinavische soortgenoten, de winter in precies hetzelfde deel van Afrika doorbrengen [17].

Alles overziend blijft het verloop van gierzwaluwaantallen voorlopig dus met veel vragen omgeven.

Jaap Schröder

Bronnen:

- 1] Swift Conservation, 2024. Keeping the skies alive. <https://swift-conservation.org>
- 2] BTO, 2024. Population trends graphs. <https://www.bto.org/our-science/projects/breeding-bird-survey/latest-results/population-trend-graphs>
- 3] EBCC, 2024. Species trends: Apus apus. <https://pecbms.info/trends-and-indicators/species-trends/species/apus-apus/>
- 4] Bugs Matter, 2024. The Bugs Matter Citizen Science Survey <https://cdn.buglife.org.uk/2024/04/Bugs-Matter-Technical-Report-2023.pdf>
- 5] Hallmann, C.A. et al., 2017. More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect bodymass. Plos ONE 12, e0185809.
- 6] Hallmann, C.A. et al., 2019. Declining abundance of beetles, moths and caddisflies in the Netherlands. Insect Conservation and Diversity 13 (2): 1-13.
- 7] Kleijn, D. et al., 2018. Achteruitgang insectenpopulaties in Nederland: trends, oorzaken en kennislacunes. WEnR rapport 2871, WUR, Wageningen, 86 pp.
- 8] Finch, T. et al., 2022. Demography of common Swifts breeding in the UK associated with local weather but not aphid biomass. Ibis 165 (2): 420-435.
- 9] Bell, J.R. et al., 2020. Are insects declining and at what rate? Insect Conservation and Diversity 13: 115-126.
- 10] SOVON, 2024. Gierzwaluw. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/7950>
- 11] Both, C., 2021. Insectivore vogels nemen niet meer af? <https://www.youtube.com/watch?v=3LpRaFwj0tQ&list=PLX3iRAvuDI199JNPFpwNeYg6i3eTqg74Q&index=20>
- 12] Schoppers, J. et al., 2023. Gebiedenprotocol Gierzwaluw. Rrapport 2023-105, SOVON, Beek-Ubbergen, 41 pp.
- 13] Sanchez-Bayo, F. & K.A.G. Wyckhuys, 2019. Worldwide decline of entomofauna. Biological Conservation 232: 8-27.
- 14] FAO, 2024. Data: inputs. <https://www.fao.org/faostat/en/#data>
- 15] Dofbasen, 2024. Deense Gierzwaluwen. <https://dofbasen.dk/danmarksflugle/art/07950>
- 16] DDA, 2024, 2024. Duitse Gierzwaluwen. <https://www.dda-web.de/voegellvoegel-in-deutschland/Mauersegler/brutbestandsentwicklung>
- 17] Akesson, S. et al., 2020. Evolution of chain migration in an aerial insectivorous bird, the common swift Apus apus. Evolution 74 (10): 2377-2391.

Vogelreizen en duurzaamheid

Dit thema houdt ons leden van de Vogelbeschermingswacht Noord Veluwe bezig. We ontvingen 5 reacties op de vraag in de Anser (augustus 2024) om na te denken over dit thema.

Allereerst dank aan de inzenders die in een persoonlijk verhaal hun visie hebben gegeven. Het bestuur zal de inhoud verwerken in de resultaten van de enquête, die onlangs is gehouden onder de leden. De inzenders verdienen wel een korte impressie in de Anser als waardering voor de moeite die ze hebben genomen om een stuk in te zenden.

In grote lijn zijn de inzenders van mening dat het goed is om de reizen vanuit de vereniging te begrenzen. De Vogelwacht heeft als doel om kennis over te verspreiden en over te dragen. De nieuwsgierigheid om soorten te leren kennen vraagt soms ook om wat verder weg te gaan, om te genieten van het ontdekken van nieuwe of zeldzame soorten. Als we ons bewust zijn dat sommige vormen van reizen schade toebrengen aan de natuur is dat een reden om een evenwicht te zoeken tussen waardevolle ervaringen en milieuschade. Voor de vereniging betekent dat keuzes in beleid vormgeven.

De inzenders geven ook voorbeelden van hoe ze persoonlijk hierin keuzes maken. Deze keuzes gaan de richting uit van bewust en met mate reizen maken om vogels waar te nemen. Begin dichtbij en als het doel wat verder weg ligt probeer dan de schade te beperken door de minst belastende soort van vervoer.

Namens het bestuur,
Louw den Besten

Het ei van Colum...ba...

Net zoals Columbus het zich met zijn truc gemakkelijk maakte, zo doen zijn (bijna) naamgenoten van het genus Columba (Rots/Stadsduif, Houtduif en Holenduif) ook niet ingewikkeld: een zeer eenvoudig nest en gewoon een wit ei; geen gedoe met kleurtjes, vlekken en spikkels, onder het motto "houd het simpel". Maar... zo simpel is het niet, niet alleen bij deze duiven, maar bij alle vogels. Hoewel..., hun voorouders, de amfibieën en reptielen, hebben het wél simpel gehouden: geen nest, geen broedzorg etc., gewoon je eieren dumpen in het water, of, zoals de schildpadden, even ingraven. (Schrijver dezes probeert dit verhaal overigens ook zo simpel mogelijk te houden).

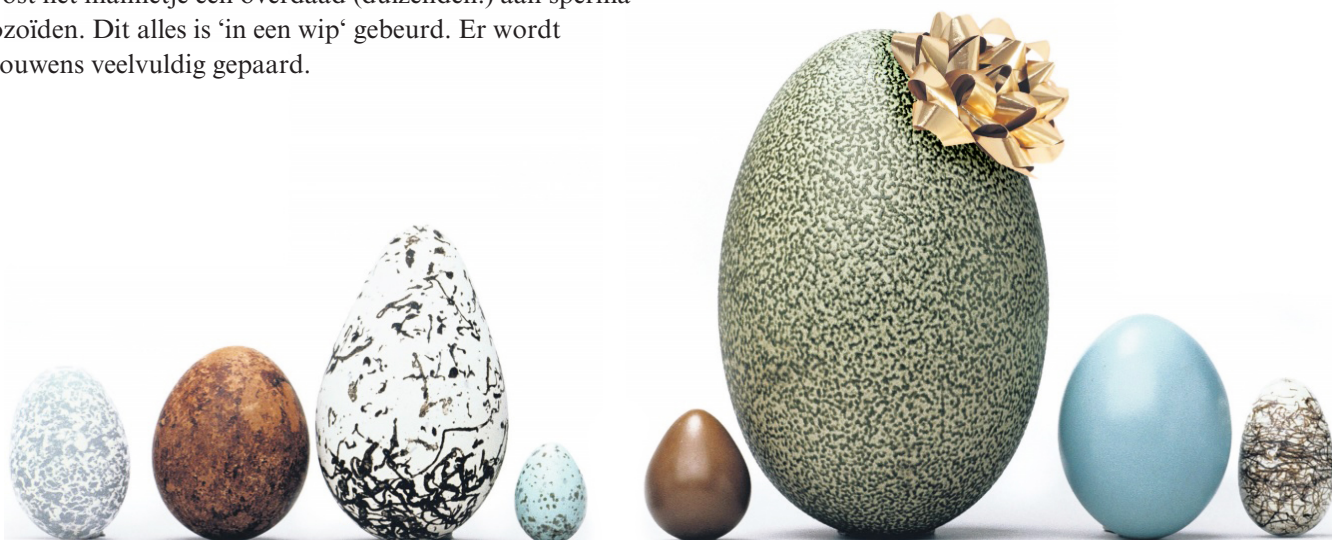
Van eicel tot echt ei

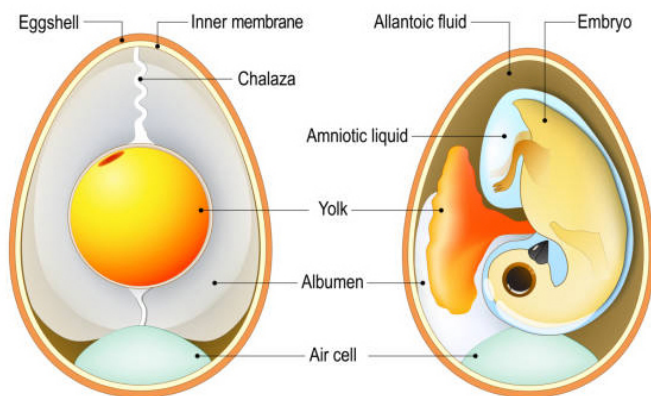
Net als vrouwelijke vogelaars hebben vogels twee eierstokken, al gebruikt de vogel er maar één, de linker. De andere verdwijnt in verband met gewichtsbesparing, altijd handig als je moet vliegen. (Terzijde: om dezelfde reden zijn ook de geslachtsorganen van beide geslachten buiten de broedtijd veel kleiner; weet, heren, dat de testes van de Huismus in het voorjaar opzwellen tot het 100-voudige!)

De eierstok (ovarium) ziet er uit als een druiventros met duizenden follikels. Als de dagen gaan lengen c.q. als het voorjaar, de voortplantingstijd, aanbreekt rijpt een bepaald aantal van deze follikels, waarin de eicel ligt. Het aantal eicellen dat vrij komt is afhankelijk van het aantal te leggen eieren, al is er veiligheidshalve een ruime marge. Wanneer een eicel vrijkomt is deze omgeven door een nog piepkleine gele dooier. De dooier bestaat uit verschillende lagen, zoals een ui uit verschillende lagen bestaat. Deze lagen zijn afwisselend donkerder en lichter van kleur, afhankelijk van de voedselopname van het vrouwtje: overdag wordt door de actieve voedselopname de donkere laag gevormd. 's Nachts, als het vrouwtje niet actief is, de lichtere. Als de dooier zijn maximale grootte heeft bereikt is hij rijp voor bevruchting en wordt vervolgens opgenomen in de eileider. Het vrouwtje kan door in een bepaalde houding te gaan zitten (door de knieën gezakt, staart omhoog e.d.) aangeven dat ze paringsbereid is. Dat doet ze overigens ook al voor de 'eisprong', veelal als reactie op het baltsgedrag van een mannetje. Als het vrouwtje en het mannetje hun cloaca op elkaar drukken loost het mannetje een overdaad (duizenden!) aan spermatozoïden. Dit alles is 'in een wip' gebeurd. Er wordt trouwens veelvuldig gepaard.

In de dakgoot van ons huisje in Frankrijk telde ik bij een Huismus wel 17 paringen achtereen: erop en eraf, erop en eraf, etc. De massa spermatozoïden wordt onder in de eileider opgeslagen en steeds als er een ei is gelegd kruipt er een spermatozoïde in de eileider naar boven om zich aldaar met de vrouwelijke eicel te verenigen om het volgende ei te worden. De bevruchte eicel, dus de 'kiemschijf', het begin van het embryo, bevindt zich een kleverig eiwit. Dit alles vangt zijn reis door de eileider aan en wordt tijdens deze tocht van circa 24 uur in de eileider als een auto door de wasstraat van alle kanten bespoten. Zo vormen zich eerst een zacht membraan, het binnenste schaalvlies en later het buitenste schaalvlies. Aan de stompe pool van het ei blijft een ruimte tussen de vliezen bestaan, de zogenoemde 'luchtkamer'.

De dooier bestaat uit water (65 %), vet, proteïne, vitaminen, mineralen en pigmenten: voedingsstoffen voor het vogel-embryo, die de moedervogel via haar voedsel heeft vergaard. Bij nestvlieders, dus vogels waarvan de jongen na uit het ei te zijn gekropen zelfstandig rondscharrelen, bedraagt het dooiergewicht 30% à 40 % van het ei, waardoor het jong een verdere ontwikkeling kan doormaken. Bij nestblijvers bedraagt het dooiergewicht minder, circa 20%. In het dikke eiwit, dat een sterk antibacteriële werking heeft, wordt de dooier vastgehouden door twee 'hagelsnoeren', die schokken dempen en er voor zorgen dat de kiemcel centraal blijft liggen.

© Ontwikkeling van een ei en vogelembryo (afbeelding: Alamy.com).

Eén deel van het eiwit is zwaar en zorgt zo voor een zwaartepunt, waardoor het lichtere eiwit waarin de kiemcel ligt zich altijd aan de bovenkant bevindt, zodat die kant bij het broeden tegen de oudervogel aan ligt.

Maar we hebben het nog niet over de eischaal gehad. Welnu, ook die wordt net als de schaalvliezen in de eileider aangebracht met de 'wasstraat-methode'. Het door de schaalvliezen omvatte ei wordt bespoten met kalk (calciumcarbonaat) al laten de stralen minieme tussenruimten bestaan: de poriën (een kippenei telt circa 7000 poriën). Die poriën zijn nodig voor de uitwisseling van gassen en waterdamp: zuurstof voor het embryo en afvoer van de kooldioxide en de waterdamp, die tijdens de groei van het embryo ontstaan. Net zoals wij door onze stofwisseling vocht kwijt raken, zo ook het groeiende embryo. Door dit verlies aan waterdamp ontstaat ruimte van wel 15% van het volume van het ei. Die ruimte wordt op zijn beurt weer gevuld met lucht, die door die ontstane ruimte naar binnen wordt gezogen, zulks ten behoeve van de ademhaling van het steeds groeiende kuiken. Het ei wordt regelmatig door de ouder(s) gedraaid om zowel de voedingsstoffen als het water in het ei mooi te verspreiden. Wanneer het vrouwtje over (te) weinig kalk beschikt is de eischaal dun en dus kwetsbaar voor breuk. Ze haalt het benodigde kalk uit haar voedsel, zoals slakkenhuizen, insecten met een calciumrijk exoskelet e.d., en, zoals roofvogels en visetende vogels, uit hun prooien. Maar in enkele gevallen wordt de kalk ook onttrokken aan de botten van de moedervogel. In de loop van de (broed)tijd wordt de eischaal dunner omdat kalk wordt onttrokken voor de bouw van het skelet van het embryo. Leuk is het verschijnsel dat vooral 's avonds kalk wordt genuttigd, zodat gedurende de nacht de schaalvorming plaatsvindt. En, de eileg vindt in de regel in de vroege ochtend, kort na zonsopgang, plaats.

Alhoewel de 'zure regen', die de tweede helft van de vorige eeuw grote schade aanrichtte, door diverse milieumaatregelen sterk is verminderd, behoort 'verzuring' ten gevolge van de stikstof- c.q. ammoniakproblematiek nog niet tot het verleden. Door de neerslag van ammoniak op de bodem en in het water wordt de grond zuurder en lost de kalk op.

Dit leidt tot de teruggang van huisjesslakken die immers zelf kalk nodig hebben voor de opbouw van hun huisjes. Dat leidt weer tot een kalktekort bij vogels die die slakkenhuizen nodig hebben voor hun eieren en botten. De Veluwe is juist zo'n gebied waar deze problematiek speelt. Daarom bewaar ik elk jaar alle schillen van mijn zachtgekookt of gebakken eitje en strooi die vervolgens, tot fijn gruis gestampt, in het vroege voorjaar in mijn tuin voor de vogels. Tot slot: gelukkig zijn de chemische middelen als DDT en DDE, die in de vorige eeuw wereldwijd de aanmaak van de schaal van vogeleieren ernstig verstoorden, inmiddels verboden.

Vorm

Eieren kennen heel veel verschillende vormen, eigenlijk variaties op vier grondvormen: elliptisch (rond), ovaal, spitsovaal en peervormig. Er bestaan veel theorieën over de oorzaak van de vorm van het ei. Een ervan zegt dat de vorm wordt bepaald door de vorm van het bekken. Een vogel met een langgerekt bekken als dat van een gierzwaluw zorgt voor een spitsovaal ei, een vogel met een diep bekken als dat van een bosuil zorgt voor een rond ei. Een andere theorie zegt dat de vorm verband houdt met vliegprestaties: vogels die veel vliegen, dus vogels met een goed gestroomlijnd lichaam, hebben in dat slanke lichaam een slanker bekken en dus een slanker, langgerechter ei. Vogels die minder/ weinig vliegen zouden eerder rondere eieren krijgen. Omdat ik niet weet wat de relatie is tussen vliegvermogen en de vorm van het bekken laat ik dit punt maar rusten, en eigenlijk vind ik alle vogels gestroomlijnd. Het grootste ei is dat van een Struisvogel en weegt 1,5 kg, het kleinste ei van 0,25 gram wordt gelegd door een kolibrie. Kleine vogels leggen in verhouding tot hun lichaamsomvang de grootste eieren. Zo bedraagt het ei van een Winterkoninkje bijna 14 % van zijn lichaamsgewicht, bij de Struisvogel is dat slechts 1,7 %. Tot slot: jonge vogels leggen kleinere eieren dan oudere vogels en ook zijn de laatste eieren in een leg kleiner, zo ook eieren van een vervolglegsel.

Ronde eieren hebben het voordeel dat die vorm het stevigst is en het best tegen het gewicht van de broedende vogel kunnen. Langvorige eieren hebben tot voordeel dat het broedoppervlak, dus het contact met de warme lichaam van de oudervogel groter is. Puntvormige eieren zijn circa 8 % groter dan ronde en bevatten daardoor een grotere dooier. In de broedtijd hebben de oudervogels zogenaamde 'broedvlekken', dat zijn delen van de huid waar vlak voor de eileg de veren uitvallen, waardoor de eieren rechtstreeks met het warme vogellijf in contact komen. Meer puntige (tol- of peervormige) eieren hebben tot voordeel dat ze in het nest met de punten naar binnen gericht het efficiëntst

bijeen liggen om te worden bebroed. Dat is het geval bij steltlopers, waarbij het broedsel meestal uit vier eieren bestaat. Een oudervogel zal dan ook een verlegd ei weer in de juiste positie, dus met de punten bij elkaar, terug leggen. Hoewel dat niet alles verklaart wordt de uitzonderlijk puntige vorm van het ei van de Zeekoet toegeschreven de omstandigheid dat dergelijke eieren door hun vorm in een kleine cirkel blijven rond tollen, waardoor wordt voorkomen dat ze van de kleine nestplek op de klif, waar ze worden uitgebroed, naar beneden storten. Van storten gesproken: hoe wordt het ei 'gestort', met de punt of met de stompe kant naar voren? Door middel van röntgenonderzoek is vastgesteld dat het ei tot vlak voor de 'bevalling' met de punt naar voren ligt, maar dan horizontaal een draai van 180 graden maakt zodat de stompe kant voor komt te liggen: de kant waar zich de luchtkamer en de kop van het jong bevinden. Net zoals bij de mens komt dus eerst het belangrijkste lichaamsdeel, namelijk het hoofd, naar buiten.

© Bonte vliegenvanger op haar blauwe eitjes (foto: Benno van den Hoek).

Kleur

Omdat vogeleieren zo'n grote verscheidenheid aan kleur en tekening kennen zijn ze in het verleden een geliefd verzamelobject geweest. Gelukkig is het verzamelen van eieren bij de wet verboden, al zullen er zeker nog wel eieren uit nesten worden geroofd. Er zijn witte, eenkleurige (b.v. (olijf)bruin, blauw) en meerkleurige bonte (gestippelde, gevlekte) eieren. Ook zijn er gradaties in kleur, van licht naar donker. Er zijn twee kleurstoffen: porfyryne, verantwoordelijk voor roodbruine kleuren en biliverdine, verantwoordelijk voor blauwgroene kleuren. Deze twee kleurstoffen komen in allerlei mengvormen en in verschillende mate van intensiteit voor. De porfyryne is een afbraakproduct van het bloed, de biliverdine van de gal. Een aantal vogels legt witte eieren. Dat zijn veelal holenbroeders, zoals spechten, ijsvogels, uilen, stormvogels, papegaaiduikers en gierzwaluwen, maar ook duiven leggen witte eieren. Ook de eieren van grote vogels zoals ooievaars en enkele roofvogels (b.v. Zeearend) zijn wit. De kans op predatie op hun eieren is bij deze grote vogels gering. Daarnaast zijn er ook eenkleurige eieren, zoals de olijfbroene van fazanten, patrijzen, Roerdomp en Nachtegaal en blauwe/blauwachtige van b.v. eenden,

zaagbekken, reigers en spreeuwen. In de loop van de tijd kunnen eieren verkleuren, b.v. door zonlicht en doordat ze in een zompig nest liggen en/of de oudervogels (b.v. futen) ze bij het verlaten van het nest bedekken met plantenmateriaal. Maar het meest spectaculair zijn natuurlijk de bontgekleurde eieren met vlekken, strepen, kringels en stippen. Het mooiste eitje dat ik ooit zag (veel heb ik er overigens niet gezien) was dat van een Rietgors. Het leek wel van glanzend chinees porselein, licht grijsbruin met prachtige vlekjes en kringeltjes alsof het bedropen en bespat was met bruine Oost-Indische inkt. Bij vogeleieren wordt de tekening aangebracht vlak voor de leg, eveneens via een soort 'wasstraat-methode': aan het eind van de eileider bevinden zich kliertjes, die het passerende ei met hun kleurstof bespuiten.

Sommige vlekken bevinden zich dieper in de eischaal, andere liggen meer bovenop en overlappen de diepere. De variatie van (grond)kleur en tekening is per vogelsoort redelijk constant, maar ook bij een en dezelfde soort is geen enkel ei exact hetzelfde. Eieren zijn dus wel per soort te determineren. De mate van pigmentatie is ook van invloed op de hoeveelheid zonlicht dat terug gekaatst wordt en dus op de temperatuur van het ei: hoe meer pigment, hoe donkerder het ei, hoe meer warmte wordt opgenomen. Tot slot: men is er nog niet achter waarom sommige vogelsoorten glanzende eieren leggen en andere niet.

Veel eieren vertonen een prachtige schutkleur en dito patroon, zodat ze nauwelijks te onderscheiden zijn van hun omgeving. Denk daarbij aan de eieren van plevieren of sterns, die perfect opgaan tussen het grind of op het schelpenstrandje waar ze gelegd zijn. Of denk aan de eieren van de Fazant of Kwartel, verborgen in de vegetatie. Het is merkwaardig dat sommige vogelsoorten hun eieren herkennen aan kleur en patroon en andere soorten niet. Zo zal een Zilvermeeuw nadat zijn eieren verwisseld zijn met die uit een ander nest die 'vreemde' eieren wel accepteren: hij oriënteert zich slecht op zijn nestplek. Maar een Zeekoet doet dat niet: die zal zijn eigen ei als dat in de buurt van zijn nest ligt daarheen terug rollen.

© De oudste in het wild levende vogel van 74 jaar verraste nog met een ei.

Wat herkenning betreft : sommige waardvogels accepteren een in hun nest gelegd Koekoeksei wel, maar andere niet. Het Koekoeksei kwam aan de orde in mijn artikel over de Koekoek in het vorige nummer van Anser.

Aantal eieren

In het algemeen geldt dat de leefomstandigheden van een soort bepalend voor zijn het aantal eieren en ruwweg : hoe groter de vogel, hoe minder eieren; hoe kleiner de vogel hoe meer eieren. Dat heeft alles te maken met de kans op overleving, de gemiddelde leeftijd van de soort, het aantal natuurlijke vijanden, de sterfte onder de jongen e.d. Zo blijkt uit Nederlands onderzoek dat Koolmezen gemiddeld 10 eieren leggen in een gebied met 1 paar Koolmezen per 10 ha en gemiddeld 7 eieren met 19 paar Koolmezen per 10 ha. Als er teveel eieren zouden worden gelegd kunnen de ouders de jongen niet voldoende voeden en als de jongen dan dood gaan is de investering voor niets geweest. Vale gieren, albatrossen en Jan-van-genten leggen maar één ei en kleine zangvogels als Koolmezen 8-12 eieren en Goudhaantjes 8-10 eieren. Het aantal eieren ligt per soort min of meer vast: Kraanvogels leggen meestal 2 eieren, meeuwen 2-3, steltlopers als plevieren, Kievit, Grutto en Tureluur in de regel 4, reigers 4-5, Torenvalken 5-7, Wilde eenden 7-12. Het aantal eieren dat wordt gelegd is dus onder meer afhankelijk van het voedselaanbod. Zo leggen uilen in muizenrijke jaren meer eieren en kunnen ze in die situatie ook overgaan tot een tweede legsel. Bij veel vogels kan een tweede legsel ook voorkomen als een eerder legsel, b.v. ten gevolge van predatie of overstroming, verloren is gegaan. Maar in de regel is één legsel per jaar voldoende om de stand van de soort op peil te houden.

Broedduur

Over het algemeen is de lengte van de broedduur min of meer afhankelijk van het gewicht van het ei en dus ook van de grootte van de vogels. Kleinere vogels, zoals de meeste zangvogels, hebben dus in de regel een kortere broedduur: de Koolmees (12-14 dagen), Merel en Fitis (13-14 dagen), de Houtduif (16-18 dagen) en de Knobbelzwaan (35-36 dagen). Maar, om een extreem voorbeeld te geven: de broedtijd van het Goudhaantje en van de Zwarte specht even lang: 12-14 dagen! De relatie tussen omvang en broedduur gaat wel op voor soorten die nauw verwant zijn. Zo is de broedduur van de Sperwer 31-33 dagen en die van zijn grotere neef de Havik 35-38 dagen. En bijvoorbeeld Kauw 17-18 dagen en Raaf 20-21 dagen. Ook de omgevingstemperatuur speelt een rol. Zo is de broedduur van de Winterkoning in april 17,5 dagen en in juli 14,5 dagen. Ook heeft de broedduur te maken met de gevaren die een broedsel loopt. De kans op predatie is bij open nesten groter dan bij holenbroeders. Deze hebben veelal een langere broedduur: IJsvogel 22 dagen, Gierzwaluw 18-20 dagen, Bosuil 28-29 dagen, maar de Koolmees zit weer op 12-14 dagen en ook de Zwarte specht, zoals vermeld: 12-14 dagen. Ook kennen soorten die op veilige plekken broeden,

© Alamy.com

zoals alken en stormvogels, een langere broedtijd. Zo heeft de Alk met het zelfde gewicht als de Houtduif een broedduur van 36 dagen, terwijl de Houtduif maar 16-18 dagen zit te broeden. Kortom, het vraagstuk van de broedduur heeft het karakter van een geklutst ei!

Slot

Ongeveer 3500 jaar geleden werd het Bankivahoen, de voorouder van onze kippen, vanuit Zuid-Oost Azië naar China gebracht. Daarna is het via Egypte en Griekenland terecht gekomen bij de Romeinen en Germanen en zo ook in Barneveld en omstreken. In de loop der tijden zijn allerlei kweekvormen, rassen ontstaan waarin het oorspronkelijke hoen nog nauwelijks te herkennen is. Het aantal eieren dat onze kippen legt is door menselijk gemanipuleer (constant weghalen en verdere selectie) opgevoerd tot circa 300 per jaar, dus bijna 1 ei per dag. In de 'vrije' natuur staat het record op 71 eieren, gelegd in 73 dagen door de Northern flicker, een Amerikaanse grondspecht, die normaliter 8 eieren legt, maar door het steeds verwijderen van een gelegd ei tot genoemde productie kwam.

Er zijn overigens nog drie zoogdiersoorten, die eieren leggen: *Ornithorhynchus anatinus* (het vogelbekdier) uit Australië en *Tachyglossus aculeatus* (de mierenegel) uit Australië/Nw. Guinea en *Lepus europaeus*, de haas, maar die doet dat binnenkort uit naam van *Homo sapiens*. Laten we de eierschalen, die we straks met Pasen en verder in het jaar, na het verorberen van de inhoud ervan, fijn stampen en tegen de broedtijd buiten uitstrooien ten gerieve van onze eierleggende gevederde vrienden, mits zij niet met giftige verfstoffen zijn versierd!

Just Walter

Vogelmonitoring bij boerderij De Grote Wiede

Ongeveer een jaar geleden kwam vanuit de biologische zorgboerderij De Grote Wiede in Hulshorst een verzoek bij de Vogelwacht binnen omdat men benieuwd was naar de vogelstand aldaar.

Op zorgboerderij De Grote Wiede wonen, permanent met begeleiding, vijf volwassenen met een verstandelijke beperking, die overdag gezelschap krijgen van ongeveer 20 collega 'hulpboeren'. Samen met de begeleiders houden ze zich bezig met de circa 11 hectare biologisch, skal gecertificeerde landbouw en zorgen ze voor allerlei landbouwdieren, zoals koeien van het oud Hollandse ras FriesRoodbont, kippen, varkens, geiten, paarden, katten en een hond. Iedere woensdagmiddag worden de biologische producten verkocht aan klanten die via de webwinkel hun bestelling hebben geplaatst. Daarnaast heeft men op het landgoed de afgelopen jaren ook een aanzienlijk aantal inheemse bomen en struiken aangeplant en zijn er diverse maatregelen getroffen, zoals het uitgraven van extra slootjes. Dit alles om de biodiversiteit te verhogen.

Toen het verzoek bij de Vogelwacht binnen kwam, heeft Louw den Besten zijn mede 'MUS-teller' André Jansen gevraagd om dit samen op te pakken. Na de kennismaking met directeur Gea van Klompenburg, hebben wij vervolgens een verkenningsronde uitgevoerd op het grote perceel dat aan weerszijden van de Rijnvis in Hulshorst ligt. Aan de ene kant van de weg liggen op circa 2 ha de boerderij, de stallen, kassen en moestuinen. Aan de andere kant liggen op circa 9 ha een grote moestuin met slootjes en de aangeplante bomen en struiken.

Tijdens de eerste ronde werden meteen al leuke soorten waargenomen, zoals Grasmus, Roek, Spotvogel, Groene specht en zelfs een Steenuil! Laatstgenoemde heeft een stekje op het landgoed gevonden, nadat er van een oude houten tafel een nestkast was gemaakt. Een geweldige actie, die getuigt van handigheid en liefde voor de natuur! Tevens is er een nestkast voor Kerkuilen aanwezig, die op de vliering van de grote stal uitkomt. We hopen allemaal dat dit ook zijn vruchten afwerpt. Inmiddels zijn, naast de gebruikelijke vogelsoorten, zelfs de IJsvogel bij de slootjes en de Grote gele kwikstaart waargenomen.

Wat ook erg leuk en bijzonder is dat er in de koeienstal een flink aantal Huismussen nestelt in de hooibalen. Verder is het gebied een walhalla voor andere diersoorten, zoals vele bijen, spinnen, wantsen en vlinders, zoals de koninginpage.

Kortom: zorgboerderij De Grote Wiede is inmiddels ook een paradijs geworden voor de vogelliefhebber en de biodiversiteit. Vogelwacht Noord-Veluwe is dan ook van plan om in de toekomst graag bij De Grote Wiede langs te gaan om de vogelstand te monitoren.

André Jansen & Louw den Besten

Betwitched

© Brileider en Eider (foto: Jaap Denecé).

Elk nieuw jaar begin ik opnieuw met een jaarlijst van vogelsoorten die ik Nederland mag zien. Het jaar 2025 begon goed, al is fanatiek een betere bewoording. Zo kon ik op een zaterdag in januari met Chris, Benno en Dimitri mee naar Zeeland. De over de oceaan en zee gewaaiden en dus danig verdwaalde Pacificse parelduiker vormde de directe aanleiding, maar je kunt je jaarlijst nergens in Nederland beter beginnen dan in Zeeland.

Het was prachtig weer en het werd een topdag waarop we alle vijf grote duikersoorten van de wereld notabene op één en dezelfde dag mochten zien, dus naast die Pacificse ook de 'gewone' Parelduiker, Roodkeel-, IJs- en op de terugweg bij Leiden nog de Geelsnavelduiker. Naast dit duikergeweld zagen we voor Noord-Veluwenaren - na de sluiting van die verrekte Afsluitdijk - volop andere zoute zeldzaamheden als Kuifaalscholvers, IJseenden en Kuifduikers. U begrijpt dat de jaarteller vlotjes opliep.

Net wat bijgekomen van deze adrenalinekick kwam er het bericht van een mannetje Brileider op Texel. Die prachtvogel trekt niet enkel massa's vogelaars uit Nederland, maar ook dwaalgasten uit Engeland, België, Frankrijk, Duitsland, Noorwegen e.a. We praten over duizenden bezoekers. Na wat onrustige eerste dagen thuis, waarop ik door afspraken niet weg kon of het weer niet goed genoeg vond, gingen mijn vrouw Mirjam en ik de vrijdag na de vondst naar Texel. Bij de boot in Den Helder aangekomen zagen we een rij vogelaars, waaronder bekende en minder bekende gezichten. Het gros zat, net als wij, in fossiel aangedreven auto's. Maar reken je niet rijk met een elektrische auto: ik hoorde een kennis onlangs de term 'bloedauto's' gebruiken voor de T en andere fossielarme modellen. Met de recente ontwikkelingen in Goma in de

Democratische Republiek Congo nog vers in het hoofd is dit niet eens zo'n rare opmerking.

Bij aankomst op Texel schoten de auto's van de boot af en zagen wij een bijna ongeluk omdat een auto met drie oudere vogelaars op het allerlaatste moment en met een grote snelheid in voegde. De twee auto's voor ons waren ook van vogelaars, maar die verloren we al snel uit zicht en zagen we pas weer terug bij de Brileider. Bij de parkeerplek aangekomen stonden er al zo'n 50 auto's geparkeerd in de beschadigde berm. Na een gezonde wandeling kwamen we op een plek waar heel veel mensen stonden met dure apparatuur en dan weet je dat het raak is. En, eerlijk is eerlijk, het is echt een prachtvogel, die Brileider.

Na een uurtje besloten we terug te lopen naar de auto, net toen de vogelaars die met de boot van een uur later waren aangekomen aan kwamen rijden. Rijden is evenwel niet het juiste woord, scheuren is een betere beschrijving. De onrust was voelbaar, het gierende jacht- en verzamelinstinct en de anticipatie op een nieuwe adrenalinestoot. Er ging ook een verhaal rond dat een vogelaar zijn rijbewijs was verloren: hij had 180 kilometer per uur gereden waar je 80 mag.

Wij besloten te gaan wandelen in de Slufter, maar daar was het ook vergeven van de vogelaars die op de gemelde Strandleeuwrieken en Fraters afgekomen waren, waaronder fotografen die maar niet willen begrijpen dat vogels opvliegen als je al maar dichterbij wilt komen. Toen we onlangs bij die Geelsnavelduiker waren, zag Chris een fotograaf het water in glijden met al zijn apparatuur: te dichtbij brengt blijkbaar ook risico's met zich mee voor fotografen.

Daarna zijn we naar het Vogelinformatiecentrum gegaan voor wat inkopen en te genieten van de daar prachtig opgezette, vooral zeldzame, vogels. We hadden besloten een nacht in de Cocksdorp te blijven en in het hotel troffen we bij het ontbijt onze vrienden Dirk-Jan en Sandra van Unen. Dirk-Jan liet me een video zien van afgelopen maandag, welke op Instagram te vinden was, waarbij vogelaars nog net voor het donker wordt de dijk op- en afrennen om nog

Texel | 3 februari 2025 | René van Rossum

net op tijd een glimp van de Brileider door, een al opgestelde telescoop van een ander, te zien. Alles voor het vinkje op de lijst (nb: en dat terwijl ze de vogel nog ruim twee maanden daarna in alle rust konden bezoeken..., red.).

We besloten de terugweg op zaterdag te combineren met een bezoek aan De Petten op Texel, de Putten bij Petten in Camperduin en de gemelde Siberische taling en Ringsnaveleend in die regio. Ook dat bleek geen origineel idee want het was overal vergeven van de vogelaars. Op de terugweg naar Oldebroek kregen we een appje van Benno dat de Geelsnavelduiker bij Leiden dood gevonden was. Bij het schrijven van dit stukje weet ik niet wat de oorzaak is, maar het zou me niet verbazen dat ook de continue aandacht van vogelliefhebbers een impact gehad kan hebben. Deze vogel zat soms in een smalle vaart (en dan weer op meer open water) en dat is toch anders dan een IJsduiker op de Noordzee of een Brileider op de Waddenzee.

Zoals vaker na een teveel aan adrenaline komt er een moment van bezinning. Dan denk je terug aan al het gekkete, de onrust, de schade aan de natuur, onder meer via de CO2 uitstoot, en ook de mogelijke onrust voor die op zich fraaie dwaalgasten. Wat doet het met de natuur wanneer duizenden - want zo'n exponentiële groei maakt de vogelkijk/-fotografiehobby wel door - zeker sinds Corona, dan weer naar de ene, dan weer naar de andere hoek van Nederland reizen?

Voor mij persoonlijk kreeg het twitchen al snel weer een bittere nasmaak. Ik vraag me soms af wie nou de daadwerkelijke dwaalgasten zijn, de dolers.

Ik was weer even betwitched, of beter gezegd: bewitched. Een wijze koning, volgens overlevering de wijste ooit, zei al een tijd terug: "IJdelheid der ijdelheden! Alles is ijdelheid!" Stel je toch eens voor wanneer al die uren twitchen geswitched werden tot beschermingswerk.

Geert Jan Prins

p.s. Ik heb het bestuur van de Dutch Birding Association een e-mail gestuurd over mogelijke CO2 compensatie voor al die verreden kilometers, maar tot nu toe geen reactie.

Citaat www.texelditweekend.nl - 9 feb. 2025:

"Door zijn schoonheid en door de zeldzaamheid, zijn inmiddels al meer dan tienduizend vogelliefhebbers naar Texel gereisd om deze beauty te bewonderen. Uit bijna alle Europese landen en zelfs uit heel verre zoals Pakistan, India, Brazilië en de VS zijn ze naar Texel gekomen. Dat klinkt gek, maar voor hen is het eenvoudiger naar Texel te reizen dan in het broedgebied van deze spectaculaire soort te komen. Dus voor iedere vogelliefhebber is de langdurige aanwezigheid van deze Brileider een buitenkans om de soort ooit te zien te krijgen."

© Vele duizenden vogelaars uit meer dan 20 landen hebben de Brileider inmiddels bezocht (foto: Trouw).

Jaaroverzicht 2024 zeldzame vogels in onze regio

© Grote pieper bij Zalk (foto: Chris Spijkerboer).

In het jaar 2024 zijn er in de regio Noord-Veluwe in totaal 253 verschillende vogelsoorten ingevoerd via vbwnoordveluwe.waarneming.nl. Van deze 253 soorten was er één soort nieuw voor de regio: een Blonde ruiter was twee dagen aanwezig in het Harderbroek.

De andere hoogtepunten bestonden uit Amerikaanse wintertaling (derde geval voor de regio, 123 waarnemingen bij dit geval), Ralreiger (zesde geval, 145 waarnemingen bij dit geval) en Rosse franjepoot (zesde geval, 349 waarnemingen bij dit geval).

Eenden en ganzen

Er zijn vrij veel **Rotganzen** gezien, in totaal 12 verschillende exemplaren. Acht stuks waren in hun eentje verzeild geraakt in groepen ganzen. De andere vier waren gezamenlijk kortstondig aanwezig voordat ze weer verder trokken.

Roodhalsgans deed het ook goed, met waarnemingen in vijf verschillende kilometerhokken. De meesten zijn gevonden in Polder Arkemheen, hier werd o.a. een groepje van drie en later ook een groep van vier exemplaren gezien, wat een fraai gezicht moet dat zijn geweest!

De beroemde **Sneeuwgans** van Terwolde heeft vogelaars vanuit het hele land ook weer het gehele jaar verblijd met zijn aanwezigheid.

Verschillende **Kleine rietganzen** zijn er gezien in grote groepen Kol- en/of Grauwe ganzen. In de maand november zijn er enkele groepen overvliegend gezien. Al geruime tijd is er een **Dwerggans** met kwekersring aanwezig in de Polder Arkemheen. Groot was dan ook de verbazing toen er plots een ongeringde Dwerggans aanwezig was in deze zelfde polder, waar de geringde ook nog liep. Deze werd eind maart gevonden en bleef een aantal dagen aanwezig.

Op 17 mei werd er een **Amerikaanse wintertaling** gevonden in het Reevediep. Dit was het derde geval in onze regio, na een geval in het Harderbroek in 2011 en de Ossenwaard in 2000. In het Reevediep heeft hij zich vijf dagen vermaakt. Twee dagen hierna werd hij teruggevonden in het bekende plasdrasgebiedje aan de Kleine Woldweg, hier deed hij regelmatig verstoppertje met de aanwezige vogelaars en werd uiteindelijk 7 juni voor het laatst gezien.

Witoogeenden werden veel gezien, vooral langs de randmeren tussen Elburg en Nijkerk. De hoogste aantallen bij elkaar werden gevonden in september, bij Delta Schuitenbeek. Op enig moment zaten er zelfs acht stuks in een grote groep duikeenden. Dit is het hoogste aantal ooit in de regio en het één-na-hoogste aantal landelijk gezien, wat staat op 14 stuks bij elkaar.

De jaarlijkse **Kleine toppers** waren ook weer aanwezig in de regio. In september, bij Delta Schuitenbeek, was een mannetje een dag aanwezig. In november, bij het plasje tegenover Harderbroek, zat er enkele dagen eentje.

De laatste, in december, was aanwezig in het Wolderwijd, tegen Zeewolde aan. Om hoeveel verschillende vogels het gaat die ieder jaar teruggevonden worden is bij de schrijver niet duidelijk.

Een adult mannetje **Eider** was twee dagen aanwezig op de IJssel bij Hattem. Zo nu en dan stak hij ook de grens over om even in Overijssel te vertoeven, om de Overijsselse vogelaars ook een pleziertje te doen. Twee **Zwarte zee-eenden** waren in november een enkele dag aanwezig in de Bolwerksplas bij Deventer.

Twee verschillende **IJseenden** zijn er gevonden afgelopen jaar. Eind februari werd er een mannetje gevonden ver op het Veluwemeer, tussen de Brilduikers. Eind december zat er twee dagen lang een vrouwtje vlakbij een pier bij Strandpaviljoen Bremerbaai.

Middelste zaagbek lijkt inmiddels wat algemener te zijn geworden. Vooral langs de randmeren worden ze nog wel eens gevonden. Zeker in het Nijkerkernauw doen ze het goed, met aantallen tot 10 exemplaren bij elkaar. Ook langs de IJssel zijn er enkele waarnemingen gedaan. **Brilduiker** zal normaliter niet in dit verslag verschijnen, maar er was toch wat zeldzaams te melden over deze soort. Bij de retentievijvers van Vitens (nabij restaurant de Ossenstal bij Epe) heeft deze soort namelijk in 2024 succesvol gebroed.

© IJseend laat zich mooi vastleggen op het Veluwemeer (foto: Jaap Denee).

Er zijn op enig moment acht jongen geteld. Dit was het enige broedgeval van deze soort in Nederland dit jaar.

Hoenders, duiven, rallen en meer

Op vijf verschillende plekken werden **Patrijzen** gevonden, of er ook geslaagde broedgevallen tussen zitten is mij helaas niet bekend. Een andere soort die keihard achteruit is gegaan, is de **Zomertortel**. Dit jaar zijn in 13 kilometer-hokken Zomertortels gezien of gehoord. In de laatste stronghold, het Horsterwold, zijn maar enkele waarnemingen gedaan helaas. Maar liefst vijf **Kwartelkoningen** zijn er gehoord dit jaar. Twee verschillende langs de IJssel, eentje bij het Reevediep en twee bij elkaar bij de Hoge Enk. **Kraanvogels** hadden een goed jaar bij ons. Met de voorjaarstrek zijn er meerdere kleine en grote groepen gezien. Na een jaar met erg veel regen waren er in het voorjaar veel plekken die in eerste instantie goed leken om als territorium te gebruiken. Op drie verschillende plekken zijn er lange tijd paartjes aanwezig geweest. Twee paartjes zijn daadwerkelijk de gehele zomer daar gebleven. Met een beetje geluk zet dit onderzoekende gedrag door naar een broedpoging dit jaar. **Roodhalsfuten** en **Kuifduikers** werden met enige regelmaat gevonden langs de randmeren. Opvallend was een waarneming van een adulte en een jonge Roodhalsfuut bij elkaar.

Steltlopers

Zo'n vijf **Steltkluten** zijn er in totaal gevonden, wat niet gek veel is. In het voorjaar zijn ze gezien bij Polder Oosterwolde, het Reevediep en Polder Arkemheen. Halverwege oktober werd er nog eentje enkele dagen gezien bij het Reevediep. Een **Morinelplevier** werd ontdekt tijdens het trektellen, halverwege augustus. Dit blijft toch, met gemiddeld minder dan een geval per jaar, een erg zeldzame soort bij ons.

Een **Rosse franjepoot** werd op 14 december gevonden in een nieuw gegraven plasje naast de Bremerbergdijk (langs het Veluwemeer), bij het prachtige kunstwerk aldaar. De Rosse franjepoot - een echte zeldzaamheid bij ons - trok, waarschijnlijk mede door z'n handtamme gedrag, veel bekijks van vogelaars en fotografen. Deze vogel had het zo naar z'n zin bij ons dat hij zelfs oud & nieuw bij ons heeft gevierd. Twee **Steenlopers** waren enkele dagen aanwezig op het strandje bij Tulpeiland (Wolderwijk, Zeewolde). Op dit zelfde strandje werd ook een **Drieteenstrandloper** gevonden. Van deze soort werden nog enkele andere individuen gevonden bij Harderbroek en het Reevediep. Ook zijn er nog enkele **Kanoet-**, **Temmincks -**, **Krombek-** en **Kleine strandlopers** gevonden. Geen echt hoge aantallen dit jaar en vooral op de bekende plaatsen; Polder Arkemheen, Harderbroek en het Reevediep. Een **Gestreepte strandloper** (ook nog maar het zevende geval voor onze regio) bij de Kleine Woldweg was enkel voor de ontdekker weggelegd. De eerste **Blonde ruiter** voor onze regio werd in de avond van 25 mei gevonden in het Harderbroek.

Gelukkig voor velen bleek hij de volgende ochtend nog aanwezig en bleef hier de gehele dag. Deze wereldwijd zeldzame soort was regelmatig aan het baltsen naar de aanwezige Bontbekplevieren. Een goeie zestig vogelaars hebben deze prachtige steltloper met een bezoekje vereerd. Dit was één van de vier gevallen van Blonde ruiter die vorig jaar te zien waren in ons land.

Sterns, meeuwen, ooievaars, reigers en nog wat krenten

Op de laatste dag van het voorjaar vloog een **Dwergstern** langs bij Delta schuitenbeek, dit was nog maar het vijfde geval in de afgelopen vijf jaar. In het voorjaar en de zomer werden enkele **Witwangsterns** gezien. Ze werden langs vliegend of kort ter plaatse gezien bij het Nijkerkernauw, langs de IJssel en bij het Reevediep. In het voorjaar werd tot twee keer toe een **Noordse stern** langs vliegend gezien bij de telpost bij het Nijkerkernauw. Een tweetal **Grote sterns** werd op 14 april gezien vanaf diezelfde telpost bij het Nijkerkernauw. Dus wie zeldzame sterns wil zien in onze regio kan het beste in het voorjaar regelmatig naar het Nijkerkernauw gaan.

© De Rosse franjepoot van Flevoland in volle actie (foto: Jaap Denée).

Een **Kleine jager** werd midden in de zomer gezien terwijl hij boven het Nijkerkernauw vloog, waarschijnlijk gelokt door alle waarnemingen van zeegebonden sterns eerder dit voorjaar...

Dat het Nijkerkernauw een goede en verrassende plek kan zijn weet iedereen inmiddels wel. Voor alle sterns en de Kleine jager was er ook al een **Roodkeelduiker** gezien, deze vloog in februari voorbij. In december zat er twee dagen lang een **Parelduiker** op de recreatieplas Zeumeren bij Voorthuizen. **Zwarte ooievaars** werden ongeveer 15-20 keer waargenomen in de regio. Het zwaartepunt van de waarnemingen lag vooral in mei en augustus. In totaal zijn er vier verschillende **Zwarte ibissen** gezien in de regio afgelopen jaar. De eerste werd al op 14 januari ontdekt, dit was een onvolwassen vogel. In het voorjaar zaten enkele dagen twee mooie adulte vogels in het Reevediep. **Woudaapjes** zijn op enkele plekken gezien en/of gehoord.

Op één locatie hebben ze succesvol voor nageslacht gezorgd. **Kwakken** deden het afgelopen jaar best goed. In het voorjaar zaten er twee bij Delta schuitenbeek die veel bekijks kregen. Ook in de zomer was er bij de Hoenwaard (Hattem) een vogel die wat bezoekers kreeg. Buiten deze twee waren er nog meerdere die kortstondig ergens aanwezig waren of in de nacht werden gehoord. Een prachtige **Ralreiger** zat krap twee weken bij de Ossenwaard nabij Deventer. Dit geval is alweer de vierde in vijf jaar. De grootste groep **Koereigers** bestond dit jaar uit 18 exemplaren, deze waren aan het begin van het jaar aanwezig in de omgeving van het Greppelveld, net over de brug bij Elburg.

Roofvogels en uilen

Begin september vloog er een enkele **Vale gier** boven Hattemerbroek. Er zijn vijf verschillende **Slangenarenden** gemeld in het voorjaar en zomer, geen enkele was langdurig aanwezig en ze zijn allen zonder echt bewijs gemeld.

In het voorjaar zijn er drie **Steppiekiekendieven** gesignaleerd, doortrekkend naar de broedgebieden. De **Grauwe kiekendief** is ongeveer vier keer zo vaak gezien.

Er zijn in 27 verschillende kilometerhokken **Zwarte wouwen** waargenomen, in totaal waren dit 61 waarnemingen. In vergelijking, **Rode wouwen** zijn in 58 verschillende kilometerhokken gezien, met in totaal 328 waarnemingen. Het is dus overduidelijk dat de Rode wouw een stuk algemener is.

Roodpootvalken vlogen in de eerste week van september overal om ieders oren, met name van die van vogelaars natuurlijk. Ook in onze regio was de eerste week een goede week voor deze soort, met o.a. vier exemplaren langs het Nijkerkernauw op 1 september.

Oehoe's laten landelijk nog steeds een stijgende lijn zien voor wat betreft territoria. Ook bij ons lijken ze langzamerhand toe te nemen. Op zeker vijf verschillende plekken zijn er losse of opvolgende zicht- of hoorwaarnemingen.

Zangvogels

Afgelopen jaar was er maar één waarneming van een **Hop**, op 30 april in iemands tuin in het buitengebied van Doornspijk. **Bijeneters** werden daarentegen wat vaker waargenomen. Zes van de dertien waarnemingen zijn boven Hattem gedaan, wellicht was er een poging tot broeden daar in de omgeving?

Op 2 november werd in Polder Arkemheen een **Bonte kraai** gezien door twee verschillende waarnemers. Bonte kraai is inmiddels een echte zeldzaamheid, ook landelijk, en dit was nog maar het derde geval sinds 2019.

Een groepje van 10 **Pestvogels** heeft in februari twee weken lang genoten van besjes en van de aandacht in Nunspeet, een plek met een lange geschiedenis met Pestvogels. Op drie plekken zijn er **Buidelmezen** gezien, geen enkele was er langer dan een dag.

In totaal werden er negen **Bladkoningen** gevonden, wat drie keer zo veel is als in 2023. De meesten werden gevonden in de hoek tussen Harderwijk, Nijkerk en het Horsterwold.

© Eindelijk weer een groep Pestvogels in de regio (foto: Kees Kraaijeveld).

Tussen 25 juli en 11 augustus zijn er niet minder dan vijf verschillende **Waterrietzangers** gevonden. De eerste, een adult, was de eerste waarneming in Nederland dit jaar. De overige vier zijn gevonden op 8 augustus. Alle vijf zijn gevonden in hetzelfde gebiedje nabij het stoomgemaal van Polder Arkemheen. Overigens is dit plekje al een jaar of acht een hotspot voor deze soort.

Begin oktober zijn er twee **Grote piepers** gehoord die op trek waren. Eind oktober is er eentje ter plaatste gevonden bij de Zalkerwaard, deze werd na twee dagen niet meer gevonden. Plots werd er eind december vlakbij deze plek ook weer een/dezelfde Grote pieper gevonden. De vogel trok veel bezoekers deze kant op, het gebeurt natuurlijk ook niet heel vaak dat je deze soort mooi in alle rust kunt bekijken. Deze vogel bleef tot in januari aanwezig.

Bij het Tulpeiland in het Wolderwijd zat in oktober een aantal **Oeverpiepers**, in totaal zijn er vijf geteld door een waarnemer. Een enkele Oeverpieper was nog wat langer ter plaatse. Op diezelfde plek zat in november een tweetal **Fraters**, dit was helaas van korte duur. Twee **Europese kanaries** zijn er dit jaar waargenomen. Eentje tijdens het voorjaar, die zat in iemands tuin, de ander is opgemerkt terwijl hij overvloog.

Het eerder genoemde Tulpeiland levert wel vaker leuke vogels op in het najaar. Naast de Oeverpiepers en de Fraters is er eind oktober ook een **IJsgors** gesignaleerd op die plek. Op 13 september werd een **Sneeuwgors** gevonden op een strandje bij het Nijkerkernauw. Deze was alleen diezelfde dag aanwezig. Dit was tevens de eerste Sneeuwgors van het jaar in Nederland. Na deze werden er nog twee gevonden in de tweede week van november. Bij een telpost naast de IJssel ter hoogte van Deventer werd de enige **Ortolaan** van dit jaar opgepikt.

Wolbert Hermus

Vluchtgedrag

Ieder zijn ding. Sommigen zien ze graag vliegen. Anderen vinden het leuk om met een hele rij gelijkgestemden naar hetzelfde (zeldzame) eendje te kijken. Ik ben liever in mijn eentje – of met z'n tweeën – op een mooie plek waar van alles te beleven is.

Eén van mijn favoriete plekken blijkt een hotspot tijdens de vogeltrek te zijn – volgens een teller. Als je goed kijkt, zie je zwarte stipjes of vlekken aan de hemel. Als je goed luistert dan hoor je ze blijkbaar. Aan het vluchtgedrag kunnen tellers de vogelsoort herkennen. Ik niet. Trekvogels tellen is vluchtig. Dan hoor je ze, dan zie je ze en dan zijn ze weer weg. Een kortdurend hoogtepunt. Twintig Grauwe ganzen, veertien Kolganzen, twaalf Brandganzen, twee Grote zilverreigers, een Lepelaar... en een Kleine! Kijk maar, gele poten. Groep Vinken. Zitten er Kepen tussen? Niet gezien. Kramsvogels komen. Koperwieken gaan. Een Visarend! Even reuring in de lucht... Dan weer uitkijken naar wat er nog meer komt. In een paar uur gebeurt er zoveel! Het is fascinerend wat er voorbij vliegt. Soms komt er van alles tegelijk langs. Met elkaar zie je meer. En hoor je meer. Ik kom daar graag kijken naar de Putters op de kaardenbollen en akkerdistels. Waar ik luister naar hun geklets en als ze dan even op de vleugels gaan, dansen ze een rondje en komen weer terug. Graspiepers stijgen piepend op, blijven hangen in de lucht en dan dwarrelen ze weer naar beneden. Het verenkleed is misschien niet bijzonder, maar hun vluchtgedrag is wel fascinerend. Vind ik.

In het voorjaar en in de zomer kijk ik graag naar de Boerenzwaluwen. Als ze terugkomen, hun nest weer opzoeken en elkaar weer vinden na een vlucht van duizenden kilometers. Afgelopen zomer heb ik geprobeerd om badderende Boerenzwaluwen te vangen in beeld. Al vliegend een bad nemen. Fantastisch om te zien. Het is me niet gelukt om vast te leggen, dus dit jaar wil ik het opnieuw proberen. Ik ben daar graag. Alleen. Nou ja, te midden van de vogels dan.

‘Hoe zou het zijn om hier een big sit te houden?’, hoor ik de teller hardop denken. Allemaal tellers op een rij, kijkend naar links, rechts, vooruit, achteruit en naar boven. Als links de Kemphanen, Bosruiters en Kieviten uit de lucht zakken, rechts een Graspieper en Putter opvliegen, voor de Meerkoeten over het water lopen en Knobbelzwanen dobberen, achter wat Watersnippen scharrelen en onder-tussen een paar Houtduiven overvliegen naar de overkant van het water om te gaan eten. Met veel mensen kom je misschien nog ogen te kort, want er is zoveel te tellen! Maar als dat zo is, dan tel ik tot... tien en vlucht.

Anne-Marie Klaassen

Waarnemingen

© Benno van den Hoek

Soorten die 'hier niet thuishoren' en slechts sporadisch in ons land te zien zijn noemen we dwaalgasten. Dat afdwalen kan verschillende oorzaken hebben. Zo kan het gestuurd worden door weersomstandigheden, een verkeerde 'programmeerstand' van het innerlijk kompas of geholpen worden door menselijke activiteit. Ook in de voorbij periode waren hier weer voorbeelden van te vinden in ons land en in onze waarnemingenregio.

Er wordt wereldwijd veel onderzoek aan vogels gedaan, om mysteries te ontrafelen. Één van die mysteries is hoe en waardoor vogels trekken, maar ook waardoor ze soms compleet 'van het trekpadje' afwijken. En dat kan verschillende oorzaken hebben. Zoals in de inleiding aangegeven zijn er vogels die als gevolg van een verkeerde programmeerstand uit koers raken. Hoe dit precies werkt is nog onderdeel van meer onderzoek, maar het blijkt dat bepaalde vogels in plaats van een reguliere noord-zuid trekoriëntatie ineens een oost-west ontwikkeld hebben, waardoor ze niet van noordoost Siberië naar zuidoost Azië vliegen, maar juist westelijk afdwalen naar het noordwesten van Europa. Het zou een verklaring kunnen zijn waarom bepaalde zeer zeldzame soorten vaker in onze regionen worden gezien. En daarbij is het ook de vraag of deze afwijking genetisch bepaald is, waardoor een nieuwe generatie van die soort die afwijkende trekrichting doorzet.

Daarnaast zijn er afdwalers die een handje geholpen worden door het reis- en handelsgedrag van ons mensen. Zo zijn er legio voorbeelden van vogels die vanaf andere continenten meeliften met schepen, de zogenaamde 'ship-assisted vagrants'. Het is dan ook niet voor niets dat er nabij de monding van grote havens soms de meest zeldzame soorten opduiken. Denk bijvoorbeeld bij de kop van de Maasvlakte aan soorten als Witkeelgors, Geelsnavelkoekoek en in het containergebied daar een Bruine gent. Allemaal soorten uit de Amerikaanse werelddelen. De zeer zeldzame Zanggors in 2022 bevond zich op kruipafstand van de Antwerpse havens en bij de Eemshaven zat jaren geleden ineens een groepje Spaanse mussen. Om nog maar te zwijgen van de vondst van een vers dood karkas van het Afrikaans purperhoen. Een bekend voorbeeld zijn ook de Huiskraaien die ooit vanuit India meekwamen en bij Hoek van Holland aan land gingen. Die wisten daar zelfs een kleine (en later ongewenst verklaarde) populatie te stichten...

Vaak hebben de afdwalers ook een natuurlijke oorzaak, bijvoorbeeld ten gevolge van hevige stormfronten. Die theorie werd ook gebruikt als mogelijke verklaring van de ernstig afgedwaalde Brileider van Texel, die de vogelaarswereld vanaf 13 januari op zijn kop zette. Tot en met 12 januari van dit jaar werd deze soort (afkomstig uit het noordwesten van Alaska) namelijk voor onmogelijk geacht in Nederlandse wateren. En is het toeval dat er eind 2024/begin 2025 behoorlijke stormfronten over de oceanen woedden, terwijl in januari ook soorten als Pacifische parelduiker en Geelsnavelduiker hier opdoken...? Het is speculeren, maar ondenkbaar is het zeker niet. Daags na de unieke ontdekking van de Brileider schreef oer-Dutch Birder Arnoud B. van den Berg in elk geval het volgende op de website van Dutch Birding: *"De op Texel ontdekte Brileider is de zuidelijkste ooit gefotografeerd ter wereld; in Europa alleen als dwaalgast bekend van het Hoge Noorden (5 gevallen met in totaal 10 exemplaren, op Spitsbergen en in Noord-Noorwegen). In Amerika zijn er slechts twee authentieke waarnemingen ten zuiden van Alaska. Beide waren adulte mannetjes van nog zuidelijker dan Texel: een nog aanvaardbaar geachte zichtwaarneming bij James Island, Vancouver Island, op 22 september 1962 en een geschoten exemplaar van Bitterwater Lake, San Benito, Californië, in februari 1893..."*

Lang was het onbekend waar Brileiders precies overwinterden. Een in 1995 door Amerikaanse onderzoekers aangebrachte satellietzender bij een Brileider ontrafelde het mysterie. De signalen kwamen uit de Beringzee, vol met pakijs. Vanuit een vliegtuig ontdekten de stomverbaasde ornithologen in wakken in het ijs dicht opeengepakte groepen Brileiders! De groepen waren zo compact dat de Brileiders door hun lichaamstemperatuur het water open hielden en konden profiteren van de rijkdom aan schelpdieren op de bodem.

Van de Beringzee naar Texel is een flink eind vliegen. Het is dan ook niet vreemd dat er nationaal en internationaal door sommigen vraagtekens werden gezet bij de wilde herkomst. En toch waren en zijn er geen aanwijzingen voor een afkomst uit een waterwildcollectie. Het verenkleed is gaaf (zonder kortwieksoren), de vogel is niet voorzien van ringen of wingclips en gedraagt zich wild, in goed gezelschap van gewone Eiders en met vergelijkbaar foerageergedrag. Al zal de watertemperatuur van de Wadden- ten opzichte van de Beringzee als een warm bad voelen.

Naast de genoemde noord Amerikaanse watervogels (met ook diverse eendensoorten uit dat werelddeel) bleek er in de laatste maanden van 2024 ook een Canadese kraanvogel aanwezig, nét over de Duitse grens ter hoogte van Drenthe. Deze vogel trok veelal op met gewone Kraanvogels, maar vertikte het om dichterbij dan 2,5 km van de grens te komen. Deze soort is ooit al eens in Nederland vastgesteld, maar blijft een extreme dwaalgast.

Binnen onze eigen waarnemingenregio kreeg het Natuurpark Lelystad bezoek van een zuidelijke dwaalgast: de Dwergaalscholver. Deze bleek vanaf half december zeer standvastig en werd in ieder geval nog tot begin april daar waargenomen. Hier had hij enkele min of meer vaste verblijfplaatsen in de waterrijke delen van het natuurpark, vaak in de nabijheid van gewone Aalscholvers. Toch was het voor sommigen niet altijd gemakkelijk om deze mini Aalscholver snel te vinden. Hoewel het nog maar het 12e geval voor Nederland is, konden gelukkige waarnemers deze soort al eens eerder in 1999 in onze omgeving zien, in de Oostvaardersplassen.

Waarschijnlijk kunnen we in de komende decennia wel vaker zuidelijke soorten verwachten in ons land, door de algehele opwarming. Getuige ook de opmars van soorten als Cetti's zanger, die zich zelfs jaarrond hier staande weet te houden.

Alle niet gepubliceerde waarnemingen zijn weer opgenomen in het waarnemingenarchief. Actuele waarnemingen kunnen digitaal worden doorgegeven via de invoer op onze website www.vbwnoordveluwe.nl/waarnemingen. Gebruikers van Waarneming.nl kunnen hun waarnemingen invoeren via vbwnoordveluwe.waarneming.nl. De ingevoerde waarnemingen worden meegenomen in de selectie voor Anser.

[Afkortingen: ex.=exemplaar / M=man / V=vrouw / ad.=adult / juv.=juveniel / 1e kj=1e kalenderjaar / vl.=vliegend / opvl.=opvliegend / jag.=jagend / foer.=foeragerend / roep.=roepend / ringv.=ringvangst / zing.=zingend]

Alle waarnemingen blijven voor verantwoording van de waarnemers.

Waarnemers:

AH = Adrie Hottinga	JDE = Jaap Denee
BB = Bennie van den Brink	JE = Jaap Eerdmans
BMS = Benjamin Muis	KKD = Kees Kraaijeveld
CS = Chris Spijkerboer	LL = Leonie Lubbersen
DBS = Dik Bos	MBF = Mark Beekhof
DD = Dick Dooijewaard	MJ = Martin Jansen
Div. = Diverse leden	PK = Paul Klaassen
DM = Dimitri Mulder	PKE = Peter Keune
EBN = Edwin Beijeman	SH = Steven Hijmissen
GJP = Geert Jan Prins	WHM = Wolbert Hermus

Roodhalsfuut

24.12.24	1 ex., ad.	Veluwemeer, Biddingh.	GJP
----------	------------	-----------------------	-----

Geeorde fuut

13.12.24	2 ex.	Pluuthaven, Zeewolde	PKE
16.12.24	3-4 ex.	Wolderwijd, Zeewolde	PKE,WHM
29.12.24	2 ex.	Trintelhaven, Lelystad	DM
07.01.25	2 ex.	Delta Schuitenbeek, Putten	PKE
18.01.25	2 ex.	Pluuthaven, Zeewolde	DD

Dwergaalscholver

22.12.24-26.01.25	1 ex.	Natuurpark Lelystad	Div.
-------------------	-------	---------------------	------

Roerdomp

24.10.24	1 ex., vl.	Reevediep, Kampen	MBF
13.01.25	1 ex.	Delta Schuitenbeek, Putten	LL

Koereiger (> 1 ex.)

06.10.24	4 ex.	Jan van den Boschpad, OVP	PK
23.10.24	2 ex.	Polder Arkemheen (west)	PKE
24.10.24	2 ex.	Zeedijk, Nijkerkernauw	PKE

© Dwergaalscholver op één van zijn uitkijposten (foto: Wolbert Hermus).

Purperreiger			
02.10.24	1 ex.	Harderbroek, Flevoland	PKE
Roodhalsgans			
19.10.24	1 ex.	Bontepoort, Polder Arkemh.	PKE
20.10.24	1 ex., ad.	Nekkeveld, Polder Arkemh.	SH
Rotgans			
31.10.24	4 ex.	Polder Arkemheen	PKE
Casarca			
16.10.24	8 ex.	Wolderwijd, Harderwijk	KKD
Witoogeend			
06.11.24	1 ex., M	Horsterwold, Zeewolde	PKE
15.11.24-07.01.25	1 ex., M	Wolderwijd, Harderwijk	Div.
18.11.24	1 ex., M	Greppelveld, Biddinghuizen	CS
19.11.24	2 ex., M+V	Harderdijk, Biddinghuizen	WHM
16.12.24	1 ex., M	Harderdijk, Biddinghuizen	WHM
11.01.25	1 ex., M	Horsterwold, Zeewolde	PKE
Topper (> 1 ex.)			
19.11.24	4 ex., 2M+2V	Harderdijk, Biddingh.	WHM
28.11.24	3 ex.	Wolderwijd, Harderwijk	WHM
16.12.24	2 ex., M	Wolderwijd, Zeewolde	WHM
Kleine topper			
13.11.24	1 ex., M	Wolderwijd, Harderwijk	JE
Eider			
10.10.24	1 ex., M	Jachthaven, Hattem	EBN,WHM

© Man Eider op zijn mooist (foto: Jan Nijendijk).

IJseend			
22.12.24	1 ex., V	Bremerbaai, Veluwemeer	JDE
Buffelkopeend			
14.01.25	1 ex., V	Pampushaven, Almere	EBN
Visarend			
05.10.24	1 ex., vl.	De Abbert, Dronten	DM
05.10.24	1 ex., vl.	Abberteiland, Dro.meer	MBF

Smelleken			
15.10.24	1 ex., vl.	Praamweg, OVP	DM
21.10.24	1 ex., jag.	Zeedijk, Nijkerkernauw	PKE
14.01.25	1 ex., jag.	Nulderneauw, Putten	DBS

Zilverplevier			
07.10.24	1 ex., vl.	Veluwemeer, Doornspijk	MJ

Kanoet			
04.10.24	1 ex.	Harderbroek, Flevoland	PKE

Kleine strandloper			
04.10.24	1 ex.	Harderbroek, Flevoland	PKE

Rosse grutto			
20.10.24	1 ex.	Reevediep, Kampen	MBF

Bokje			
08.01.25	1 ex.	Praamweg, OVP	PKE

Rosse franjepoot			
14.12.24-10.01.25	1 ex.	Bremerbergdijk, Biddingh.	Div.

Dwergmeeuw			
28.11.24	4 ex.	Veluwemeer, Biddingh.	WHM

Drieteenmeeuw			
23.12.24	1 ex., juv.	IJsselmeerdijk, Lelystad	DM

Geelpootmeeuw			
07.01.25	1 ex., ad.	Polder Arkemheen (west)	PKE

Noordse stern			
10.10.24	1 ex.	Knardijk, OVP	JE

Velduil			
19.01.25	1 ex.	Houtribdijk, Lelystad	JDE

Oeverpieper			
03.10.24	1 ex.	Tulpeiland, Zeewolde	WHM

Grote pieper			
05.10.24	1 ex., vl.	Oude Kerkhofsweg, Elburg	MJ
22.10.24-04.01.25	1 ex.	Zalkerwaard, Zalk	Div.

Cetti's zanger (> 3 ex.)			
05.10.24	13 ex., ringv.	Korte Waarden, Elburg	BB+BMS

Bladkoning			
03.10.24	1 ex., roep.	Julianapad, Oostv.dijk	DM
15.10.24	1 ex., roep.	Gortelsche Berg	WHM

Benno van den Hoek

Daar zijn onze zomergasten weer!

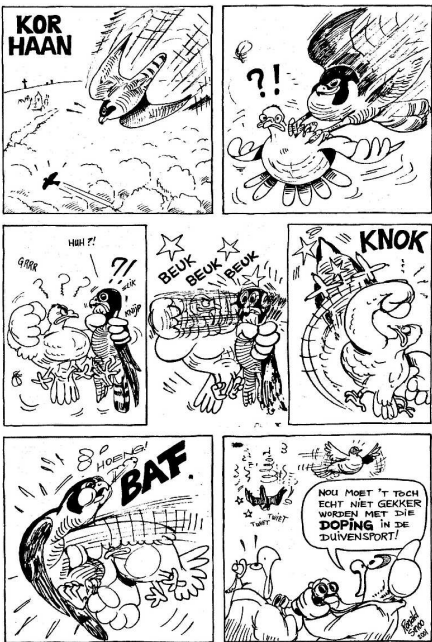
Voer je fenologie online in

Al sinds de oprichting van onze vereniging, begin jaren '60, houden waarnemers de aankomstdata van zomergasten bij. Deze zogenaamde fenologie is jarenlang door leden nauwkeurig bijgehouden en verzameld. De overzichten hiervan werden, tot enkele jaren geleden, steeds gedeeld in de eerste Anser van het nieuwe jaar.

Vanwege de sterke terugloop van ingestuurde waarnemingen en het tijdrovende van deze klus wordt dit nu niet meer handmatig bijgehouden. Graag willen we een ieder wijzen op de mogelijkheid om dit digitaal bij te houden en in te zien, namelijk via de website Waarneming.nl.

Als je een account hebt binnen deze website dan kun je op je eigen accountpagina in het menuoverzicht aan de rechterzijde van de pagina het kopje 'Fenologie' aanklikken. Je krijgt dan een overzicht van je eigen fenologiewaarnemingen in een bepaald jaar, van de soorten die je hebt ingevoerd.

Ook kun je via onze regiopagina (vbwnoordveluwe.waarneming.nl) de overzichten voor de gehele regio en van alle waarnemers inzien. Dit doe je door bovenin het scherm via het rolmenu 'Overzichten' voor de pagina 'Fenologie' te kiezen. Hier kun je dan weer per jaar de overzichten bekijken, met de eerste en laatste waarneming per soort.

Een team van onderzoekers, onder wie Chiel Boom van de Universiteit van Amsterdam, had de vogel vorige winter uitgerust met een piepklein zendertje op de rug. Die stuurde de gps-posities van de Zilverplevier door. In het voorjaar zagen Boom en collega's dat de vogel op drie kilometer hoogte ineens flink sneller ging vliegen. Een klein kwartier later maakte de zender een enorme duikeling en veranderde de richting van noordoost naar zuid. Ook nam de snelheid flink af.

Geen verrassingsaanval

Nog eens twee minuten later kwamen de signalen nog maar van één plek, een paar kilometer verderop. Daar vonden Zweedse collega's de geplukte resten van de vogel, inclusief de zender, vlak bij het nest van een Slechtvalk. De conclusie van Boom: al een kwartier voor zijn dood kreeg de Zilverplevier zijn belager waarschijnlijk in de smiezen. De Slechtvalk koos niet voor een traditionele verrassingsaanval met een stootduik van grote hoogte, maar heeft een kwartier achter de vogel aangezet. Totdat hij beethad.

Het was al bekend dat trekvogels op extreme hoogten kunnen vliegen. Biologen gingen ervan uit dat ze dat doen om van gunstige rugwinden te profiteren en ook om gevaar te ontlopen. Boven land vliegen ze hoger dan boven zee en 's nachts vliegen ze lager dan overdag, omdat er dan minder roofvogels in de lucht zijn. Dat die strategie niet waterdicht is bewijst deze onfortuinlijke Zilverplevier, waarover Boom en zijn collega's deze week publiceren in wetenschappelijk tijdschrift Ecology.

Overlast door de zender

Of de plevier is gepakt omdat hij een zendertje op zijn rug had, durft Boom niet helemaal uit te sluiten. Werd de aandacht van de valk misschien op de plevier gevestigd door het reflecterende zonnepaneeltje op zijn rug? "Die reflectie is minimaal, maar theoretisch is het mogelijk", geeft hij toe.

Voorbodes voor het voorjaar

De vogels zijn zich al aan het oriënteren op de woningmarkt.

Loesje

Zelfs op drie kilometer hoogte is de trekvogel niet veilig voor de Slechtvalk

Trekvogels vliegen soms extreem hoog, om buiten bereik van roofvogels te blijven. Helaas blijkt dat geen waterdichte strategie, toont het lot van een gezenderde en inmiddels opgepeuzelde Zilverplevier.

Rob Buiter in Trouw - 15 oktober 2024

Het was op drie kilometer hoogte dat de Slechtvalk toesloeg. Een Zilverplevier, die van de Waddenzee naar het broed-gebied boven de Noordpoolcirkel trok, werd daar door de roofvogel uit de lucht geplukt.

Net zoals er een kans is dat de vogel een piepklein beetje hinder heeft gehad van de zender tijdens het vliegen. “Aan de andere kant hebben we van diverse gezenderde plevieren al twee keer een retourtje naar de broedgebieden, op duizenden kilometers afstand, waargenomen dus de vogels gedragen zich heel normaal, ondanks het zendertje van minder dan 5 gram.”

Voor dit soort onderzoek geven biologen maximaal 5 procent van het lichaamsgewicht van de vogel mee aan ringen of zenders. “We kunnen er enorm veel mee leren over de strategieën van trekvogels, terwijl we de overlast voor de dieren tot een minimum beperken”, zegt Boom. “En we hebben nu dus spijkerhard bewijs dat Slechtvalken ook op drie kilometer hoogte kunnen jagen.”

Gen verklapt geheim van de Kempphaan

"Eindelijk weten we hoe het kan dat er drie soorten Kempphaanmannetjes zijn".

Jarenlang stonden biologen voor een raadsel: hoe kan het dat er drie varianten zijn van het Kempphaanmannetje, elk met een eigen uiterlijk en gedrag? Nu hebben ze het antwoord.

Basia Elting in Trouw - 29 januari 2025

Kleurrijke mannetjes en sobere vrouwtjes. De sekse van vogels volgt doorgaans een voorspelbaar patroon. Maar bij de Kempphaan is dit anders. Deze soort kent niet een, maar drie typen mannetjes.

© De drie typen kempphaanmannetjes. Het donker gekleurde onafhankelijke mannetje (achterin), de satelliet met witte kraag (rechts) en de faar, die sprekend lijkt op het vrouwtje (vooraan) (foto: Clemens Küpper).

© Het donkere gekleurde honkmanntje (links) en lichte satellietmanntje (rechts) (foto: Clemens Küpper).

Pas ongeveer twintig jaar geleden ontdekten Nederlandse biologen dat er een derde type mannetje bestaat. Het was ze opgevallen dat sommige vrouwtjes aanzienlijk groter en zwaarder waren dan de rest. Wat bleek? Dit waren helemaal geen vrouwtjes, maar mannetjes die zich vermomden als vrouwtjes. Zij hebben een mannelijk geslachtschromosoom en zelfs enorme testikels.

Dit type mannetje, genaamd faar, camoufleert zich met een reden. Door zich voor te doen als vrouwtje vermijdt hij de felle strijd met het agressieve type van het drietal, het zogenoemde onafhankelijke mannetje.

Met vijftig hanen strijden om het vrouwtje

Dit mannetje verdedigt fanatiek zijn baltsplaats, een territorium waar soms wel dertig tot vijftig mannetjes om de gunst van het vrouwtje strijden. Het agressieve karakter van dit onafhankelijke type valt op, evenals zijn zwart en soms oranje gekleurde verenkleed en imposante kraag. Het derde mannetje, de satelliet, bereikt net als de faar zijn doel zonder agressie. Met een grote, witte kraag heeft hij een subtielere tactiek. Hij dringt stilletjes het territorium van de onafhankelijke mannetjes binnen om het vrouwtje te benaderen.

De vraag bleef: hoe kunnen die drie mannetjes van dezelfde soort er zo verschillend uitzien en zich zo anders gedragen? Het hormoon testosteron is het antwoord. En nog specifiek, één enkel gen dat de niveaus van het hormoon testosteron reguleert. Deze vondst publiceerde een internationale groep onderzoekers medio januari in het vakblad *Science*. Dit enkele gen, genaamd *HSD17B2*, is veel actiever bij de twee minder agressieve mannetjes, de faar en het satellietmanntje. Wanneer het gen actief is, produceert het een specifiek eiwit dat testosteron in het bloed omzet in een andere stof. Hierdoor daalt het testosteronniveau.

“Bij de faar en het satellietmanntje verklaart dit mogelijk het minder agressieve gedrag”, zegt Christiaan Both, hoogleraar dierecologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, die zelf niet meewerkte aan de studie. Alleen in de testikels van deze hanen blijft het testosteronniveau hoog. Daar is het nodig voor de productie van gezond sperma.

Verklaring voor de agressie

Daarentegen vond het onderzoeksteam hoge testosteronspiegels in het bloed van het onafhankelijke mannetje, wat zijn agressieve gedrag kan verklaren. De ontdekking is vooral bijzonder omdat één enkel gen zo’n grote invloed heeft op het gedrag van de vogels, zegt hoogleraar Both. “Normaal zien we dat gedrag door veel verschillende genen wordt bepaald, die elk maar een klein beetje bijdragen.” Het mechanisme dat de testosteronhuishouding regelt, komt bij alle gewervelde dieren voor, inclusief de mens. Daarom,

schrijft het onderzoeksteam, opent deze ontdekking bij de Kemphaan wellicht nieuwe mogelijkheden voor de medische wetenschap. Door te leren van deze vogels, zouden onderzoekers het belangrijke eiwit dat dit hormoon regelt kunnen namaken. Dit zou kunnen helpen bij de behandeling van mensen met problemen in hun testosteronproductie.

2025: Jaar van de Torenvalk

In Nederland was de Torenvalk lange tijd de talrijkste broedende roofvogel. Door gebruik van landbouwgif daalden de landelijke aantallen van de Torenvalk rond 1960.

Na een verbod op dat landbouwgif leefde de Torenvalk weer even op. Helaas gaat hij sinds ongeveer 1990 opnieuw achteruit, met kleine oplevingen tijdens veldmuissrijke jaren. Tegenwoordig is nog maar een kwart over van de aantallen van halverwege vorige eeuw. Steeds intensiever grondgebruik maakt grote delen van het boerenland ongeschikt voor Torenvalken.

Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland roepen 2025 uit tot 'Jaar van de Torenvalk'. Door onderzoek en beschermingsactiviteiten in dit jaar dragen we bij aan betere leefomstandigheden voor vogels in het landelijk gebied.

Iedereen kan meedoen aan onderzoek. Kijk voor meer info op:

<https://sovon.nl/tellen/telprojecten/jaar-van-de-torenvalk>

© Rini Lamboo.

Foto achterblad - Vuurgoudhaan (Jaap Denee ©)

In zijn tuin in Ermelo fotografeerde Jaap op 8 maart j.l. deze prachtige man Vuurgoudhaan. Hij schrijft daarover het volgende op zijn Facebookpagina: “Als het maart is beginnen onze Vuurgoudhanen bij zacht lenteweer enthousiast te zingen. Er ligt een territorium in de voortuin dat ik deel met onze overbuurman en achterin onze achtertuin zit een tweede territorium. De eerste Vuurgoudhaan pendelt regelmatig heen en weer de laan over en verdedigt de grenzen van zijn koninkrijkje tegen de concurrent uit de achtertuin ter hoogte van de zijkant van ons huis. Vaak rommelen ze verrassend laag door de Hazelaars en zijn dan op zeer korte afstand leuk te zien en te fotograferen. Soms is het lastiger, maar zodra je er kort een derde component aan toevoegt zijn ze er als de kippen bij om te laten weten wie er de baas is. Elk jaar weer feest...”

